

Perceptie van tussentaal in het gesproken Nederlands in Vlaanderen

een experimentele benadering van saillantie

Chloé Lybaert*

Abstract

In this paper, the results of a salience experiment in Flanders are reported. 80 informants were subjected to a qualitative interview in which they were asked to evaluate seven audio recordings, spoken in several regional versions of *tussentaal* (literally ‘in-between-language’) or in Standard Dutch. The informants had to judge which language variety was spoken in the recordings and they had to motivate on which features they based their judgment of the language used. This paper aims to show that research on salience has almost exclusively focused on whether a linguistic item is salient or not and that not enough attention has been paid to interpersonal variation in salience.

1 Inleiding

Tijdens de voorbije jaren werd veel gepubliceerd over de gesproken taal in Vlaanderen, en in het bijzonder over het gebruik van *tussentaal*, wat we in navolging van Jaspers (2001: 129-130) omschrijven als “dat gesproken [taalgebruik] van (sommige) Vlamingen [dat] noch ‘Algemeen Nederlands’ kan worden genoemd, noch puur dialectisch is, maar ‘ertussen’ ligt” (voor andere publicaties over tussentaal, zie o.a. De Caluwe 2002, 2005, 2009; Geeraerts 2001; Goossens 2000; Grondelaers & Van Hout 2011a, 2011b; Plevoets 2008, 2009, 2012; Van Gijssel e.a. 2008; Vandekerckhove 2006; Vandekerckhove & Nobels 2010; Willemyns 2007). In die publicaties lag de nadruk doorgaans op de studie van het taalgedrag, en werd er voorbijgegaan aan hoe een taalgebruiker taalvariatie percipieert, en welke kenmerken volgens hem typerend zijn voor bepaalde variëteiten (zie ook De Caluwe 2009; Grondelaers & Van Hout 2011a; Lybaert 2012; Plevoets 2008). In dit artikel richten we ons op een deelgebied van

* Vakgroep Taalkunde, Universiteit Gent, Chloe.Lybaert@ugent.be. Dit onderzoek werd mogelijk gemaakt door een BOF-project met als titel *Het gesproken Nederlands in Vlaanderen. Percepties en attitudes van een ‘spraakmakende’ generatie*, onder leiding van Prof. dr. Johan De Caluwe.

perceptie, namelijk saillantie, dat te definiëren is als ‘a property of a linguistic item or feature that makes it in some way [...] prominent’ (Kerswill & Williams 2002: 63). Verschillende taalkundigen hebben aangetoond dat saillantie een opstap kan zijn om inzicht te verwerven in taalvariatie (Labov 1972; Schirmunski 1930; Trudgill 1986).

Met dit saillantieonderzoek willen we een antwoord krijgen op de vraag welke kennis de modale Vlaming heeft van talige variatie op microniveau en aan de hand van welke taalverschijnselen een taalkundige leek taalgebruik karakteriseert als standaardtalig of niet-standaardtalig. Vooral willen we ook achterhalen hoe groot de interpersoonlijke variatie is in de opgemerkte kenmerken, met andere woorden, wat voor verschillen er bestaan tussen wat verschillende informanten opmerken. In eerder saillantieonderzoek lag de focus immers te sterk op de vraag *of* een talig kenmerk saillant is of niet, en werd er te weinig aandacht besteed aan het sociologische profiel van de persoon die een kenmerk (al dan niet) percipieert.

In §2 starten we met een theoretische inleiding op saillantie. Daarin wordt het concept gedefinieerd en wordt een overzicht gegeven van de criteria die vaak gehanteerd worden om te bepalen of een kenmerk saillant is of niet. We zullen daarbij in navolging van Kerswill & Williams (2002) aantonen dat, hoewel saillantie veel aandacht gekregen heeft de voorbije jaren, achter veel saillantieonderzoek een circulaire redenering schuilgaat (zie ook Ghyselen 2011; Rącz 2013). We ronden het hoofdstuk af met een overzicht van een aantal factoren die saillantie beïnvloeden. In §3 en §4 worden de onderzoeksvraag en de methodologie voor deze studie beknopt toegelicht. In §5 staan de onderzoeksresultaten centraal: de saillantie van de taaldomeinen¹ wordt vergeleken en er worden per taaldomein een aantal interessante kenmerken besproken. We ronden af met een overzicht van de belangrijkste tendensen in §6 en een conclusie in §7.

2 Theoretische inleiding op saillantie

2.1 Wat is saillantie?

Een vaak voorkomend onderwerp in sociolinguïstisch onderzoek naar taalcontact en taalverandering is saillantie, hierboven gedefinieerd als een eigenschap van een talig kenmerk dat het opvallend maakt (Kerswill & Williams 2002: 63). Saillante kenmerken van een taal

¹ We gebruiken *domein* hier in navolging van Van Bree (1990, 2000) om te verwijzen naar de verschillende componenten van het taalsysteem, bijvoorbeeld woordenschat, morfologie, syntaxis en uitspraak.

zijn dus kenmerken die opvallen, terwijl niet-saillante kenmerken die kenmerken zijn die niet opvallen en waarvan sprekers zich niet bewust lijken te zijn. Voor de oorsprong van het linguïstische saillantie-onderzoek moeten we terug naar het werk van Schirmunski (1930). Hij maakte in zijn dialectologisch onderzoek een onderscheid tussen zogenaamde *primaire* en *secundaire* dialectkenmerken en voerde dat onderscheid terug op de mate van *opvallendheid* (*Auffälligkeit*) van een taalkundig kenmerk: *primaire* dialectkenmerken zijn saillante kenmerken, vatbaar voor verandering en verlies; *secundaire* dialectkenmerken zijn minder saillant en relatief resistent (Hinskens 1996: 12). Op het werk van Schirmunski (1930) werd in het Nederlandse taalgebied voortgebouwd door onder meer Hinskens (1986, 1993, 1996) en Taeldeman (Rys & Taeldeman 2007; Taeldeman 2006b, 2008). Daarnaast vinden we het concept *saillantie* ook terug in onderzoek van Trudgill (1986) en Labov (1972). Alle vermelde studies hebben met elkaar gemeen dat saillantie toegepast werd in onderzoek naar taalaccommodatie: door te onderzoeken welke kenmerken saillant zijn, wil men trachten te verklaren welke kenmerken stabiel zijn en welke verloren gaan bij accommodatie (Auer e.a. 1998; zie ook Van Bree 1990; Van Bree 2000).

We kunnen ons nu afvragen op basis van welke criteria een bepaald kenmerk als saillant kan worden beschouwd. Taalkundigen zoals Schirmunski (1930), Trudgill (1986) en Labov (1972) onderscheidden er verschillende. Saillante of primaire dialectkenmerken werden volgens Schirmunski bijvoorbeeld gekenmerkt door: (1) een aanzienlijke articulatorische en perceptuele afstand tussen de twee varianten van een variabele; (2) vatbaarheid voor gelexicaliseerde veranderingen, die elk woord met een bepaalde klank individueel *kunnen* treffen; (3) vatbaarheid voor absolute veranderingen, zonder tussenvormen; (4) tendens tot een niet-standaardtalige orthografie: taalgebruikers moeten nadenken over hoe ze het kenmerk zouden neerschrijven want het laat zich niet spellen conform de standaardspelling van een bepaalde taal; (5) een mogelijke belemmering van verstaanbaarheid en (6) een beperkt geografisch bereik². Vergelijkbare kenmerken vinden we terug in typologieën van Trudgill³ (1986: 11) en Taeldeman (2006b: 247). Dergelijke

² Een overzicht van de kenmerken van Schirmunski werd eerder ook al gegeven door onder meer Auer e.a. (1998: 164-165); Schirmunski (1930); Taeldeman (2006b: 246-247). Auer e.a. (1998) merken op dat de eerste drie criteria objectief kunnen worden genoemd, terwijl de laatste drie criteria subjectief zijn en dus grotendeels afhankelijk zijn van de spreker en de spraakgemeenschap.

³ We moeten de factoren van Schirmunski, Trudgill en Taeldeman wel zien als een checklist, en niet als criteria die noodzakelijk moeten worden vervuld: “there are no necessary and sufficient conditions which must be met in order for a linguistic feature to be salient” (Kerswill & Williams 2002: 90).

typologieën zijn echter niet onproblematisch. Auer et al. (1998: 167) merken bijvoorbeeld terecht op dat we voorzichtig moeten zijn met de relatie tussen saillantie en vatbaarheid voor taalverandering: saillantie is volgens hen enkel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor taalverandering; saillante kenmerken worden niet noodzakelijk ‘getroffen’ bij taalaccommodatie⁴. Het grootste probleem bij onderzoek naar saillantie is echter dat het concept niet altijd vrij is van circulariteit. Circulariteit treedt op wanneer men zich bij het vaststellen van de saillantie van een kenmerk baseert op productiedata, en niet op onafhankelijke perceptueel-evaluatieve criteria: “om te verklaren welke kenmerken in taalveranderingsprocessen variabel zijn, wordt het begrip ‘saillantie’ gehanteerd, maar tegelijkertijd wordt een beroep gedaan op taalveranderingsdata om te bepalen welke kenmerken saillant of niet-saillant zijn” (Ghyselen 2011: 12-13). Ghyselen (2011) en Ràcz (2013) merken terecht op dat we ons dus beter kunnen baseren op experimenteel onderzoek, om die circulariteit te vermijden. Door aan taalkundige leken (direct of indirect) te vragen welke kenmerken hen opvallen in een fragment, kunnen we bepalen welke kenmerken het meest saillant zijn.

2.2 *Welke factoren werken saillantie nog in de hand?*

Kerswill & Williams (2002) stelden na onderzoek naar het bewustzijn van bepaalde grammaticale kenmerken bij taalgebruikers in een aantal Britse steden vast dat dat bewustzijn sterk varieert en dat saillantie niet alleen door de vermelde factoren verklaard kan worden (cf. supra). Bovendien zouden naast taalkundige factoren ook extralinguïstische factoren een rol spelen, van cognitieve, pragmatische, interactionele, sociaalpsychologische en sociodemografische aard (zie ook Hinskens e.a. 2005; Preston 1996). Voor we overgaan tot een bespreking van de resultaten van dit experiment, gaan we daarom eerst dieper in op een aantal factoren van taalkundige en niet-taalkundige aard, die voor deze studie relevant kunnen zijn.

2.2.1 *Taaldomein*

⁴ We gebruiken hier bewust *getroffen* omdat het zowel kan gaan om kenmerken die worden overgenomen van de groep waaraan men zich accommodeert, als om eigen kenmerken die worden weggelaten tijdens het accommoderen aan een andere groep.

In een aantal onderzoeken werd gesuggereerd dat er binnen het taalsysteem verschillen zouden zijn in de mate van opvallendheid van de taaldomeinen. Van sommige taaldomeinen in het taalsysteem zouden taalgebruikers zich algemeen gesproken meer bewust zijn dan van andere, wat Van Bree (2000: 27) verklaart door te verwijzen naar het regelkarakter van die domeinen: “naarmate een onderdeel meer beheerst wordt door (vrij abstracte) regels, is het meer ‘geautomatiseerd’, a.h.w. ‘ingebakken’ en zal het minder bewust zijn”. Zo zouden syntactische elementen (constructies en woordvormingsregels) in het algemeen een hogere graad van abstractie bezitten: “we hebben hier te maken met over het algemeen frequent toegepaste abstracte structuren die als het ware in de taalgebruiker gereed liggen en op lexicale invulling wachten” (Van Bree 1990: 187). In vergelijking met syntaxis zouden woorden met hun specifieke klankvormen en betekenissen dan weer veel concreter zijn. Bijgevolg, zouden taalgebruikers zich van dat lexicale taaldomein veel sterker bewust zijn. Van Bree (1990: 204) merkt wel op “dat er ook binnen de domeinen nogal wat variatie kan voorkomen. Dat kan erop wijzen dat globale uitspraken over taaldomeinen toch minder gemakkelijk zijn dan gesuggereerd is”. Zo is over morfologie volgens Van Bree (1990, 2000) moeilijk te zeggen of het domein al dan niet saillant is: bepaalde morfologische verschijnselen vallen meer op dan andere. Met betrekking tot de uitspraak zou gelden dat het domein van de fonologie een relatief bewust domein is, terwijl het domein van de fonetiek relatief onbewust zou zijn (Van Bree 2000: 28). We moeten echter met betrekking tot fonetiek een onderscheid maken tussen het eigen accent en een afwijkend accent: taalkundige leken zouden zich niet bewust zijn van hun eigen accent maar wel van dat van anderen (Van Bree 2000). Zo herkennen niet-Limburgers Limburgers vaak aan hun prosodie (Belemans & Keulen 2004; Verhoeven 2006) en herkennen Vlamingen Nederlanders ook onder meer aan intonatieverschillen. Dat regionaal accent voor het Nederlands een saillant domein is, merkten ook Grondelaers & Van Hout (2010: 222) al op: “we found that regional accent is by far the strongest attitude trigger when competing with other low- and high-level linguistic cues”.

2.2.2 *Talige ervaringen*

Een taalgebruiker zal zijn of haar eigen taalgebruik en dat van anderen ook evalueren en percipiëren onder invloed van een achtergrondkader van eigen talige ervaringen, dat in de loop der jaren tot stand is gekomen en door verschillende factoren wordt bepaald.

Ten eerste is het heel waarschijnlijk dat het eigen taalgebruik een invloed heeft op de perceptie van taalgebruik bij een andere spreker. Zo zou men algemeen gesproken geneigd

zijn om taalgebruik dat verschilt van het eigen taalgebruik sneller op te merken dan gelijkaardig taalgebruik (Preston 2010b; Sibata 1971; Van Bree 2000). Ook het taalgebruik dat gesproken wordt in de omgeving van de informant zou bepalend zijn. Zo merkt Van Bree (1990: 202) terecht op dat een langdurig verblijf in een andere taalomgeving een invloed kan hebben op het bewustzijn van een taalgebruiker. Een West-Vlaamse student die vier jaar in Gent heeft gestudeerd, zal andere zaken opmerken in Gents taalgebruik dan iemand die voor het eerst met een Gentenaar spreekt. Hay e.a. (2010) toonden overigens aan dat taalgebruikers zich in hun perceptie van een bepaald dialect laten beïnvloeden door de vorige blootstelling aan datzelfde dialect. De tijdspanne tussen de twee blootstellingen zou daarbij van belang zijn; dialectinformatie zou immers tijdelijk worden opgeslagen in het geheugen.

De taalomgeving is niet de enige factor die saillantie in de hand kan werken. Zo wijzen Niedzielski & Preston (2007: 3), Hay & Drager (2010) en Rącz (2013) er op dat het verwachtingspatroon van een taalgebruiker ook bepalend is voor wat gepercipieerd wordt en wat niet. Kenmerken die tegen verwachting voorkomen in een bepaalde omgeving, zouden meer saillant zijn dan kenmerken waarvan men het voorkomen verwacht had. Deze factor wordt door Preston *The Contrastive Mandate* genoemd (Preston 2010a, 2011), Rącz (2013) heeft het over *low probability of occurrence*. Wanneer een dialectspreker in een volledig dialectische uiting bijvoorbeeld een formeel standaardtalig woord gebruikt, zal dat woord opvallen omdat de luisteraar het op dat moment niet verwacht. Die verwachtingen tegenover het taalgebruik zijn vaak gebaseerd op sociale karakteristieken van de spreker (Hay & Drager 2010; Hay e.a. 2006; Niedzielski 1999).

Daarnaast kunnen nog andere talige ervaringen saillantie beïnvloeden. Zo mogen we bijvoorbeeld ook de invloed niet onderschatten van wat we *taalverhalen* kunnen noemen. West-Vlaamse informanten zullen er bijvoorbeeld tijdens hun jeugd vaak op gewezen zijn dat ze de [y]-klank als een [h] uitspreken; informanten uit andere regio's zullen wellicht ook al over dat sjibbolet van het West-Vlaams gehoord hebben (Devos & Vandekerckhove 2005). Bepaalde kenmerken kunnen zich op die manier ontwikkelen tot talige stereotypes (cf. aan- of afwezigheid van postvocalische /r/ in NYC; Labov 1972). Preston (1996) beweert dat een aanzienlijk deel van het bewustzijn van taalkundige leken afhankelijk is van die taalverhalen. Onderwijs of taaltraining (vb. logopedie, dictie) en de media spelen hierin een niet te ontkennen rol, al mogen we volgens Preston (1996) ook de invloed van “face-to-face (or ‘traditional’) transmission of folklore” niet onderschatten.

2.3 Onderzoeksvraag

In de inleiding gaven we al aan dat saillantie een nuttig concept is voor sociolinguïstisch onderzoek, maar dat de saillantie van kenmerken niet eenvoudig vast te stellen is omdat ze door tal van factoren kan worden beïnvloed (vb. taaldomein, talige omgeving, verwachtingspatroon). Een aantal van die factoren staan in deze studie centraal. Concreet willen we de volgende onderzoeksvragen beantwoorden:

- Ten eerste willen we een antwoord krijgen op de vraag welke kennis de modale Vlaming heeft van talige variatie op microniveau: aan de hand van welke taalverschijnselen karakteriseert een taalkundige leek taalgebruik als standaardtalig of niet-standaardtalig? Om die onderzoeksvraag te beantwoorden, moet in de praktijk nagegaan worden welke variabelen saillant zijn voor de informanten.
- Vervolgens willen we nagaan of er een verband is met het taaldomein: baseert een leek zijn oordeel vooral op morfosyntactische kenmerken, of wegen fonologische en lexicale kenmerken even sterk of zelfs sterker door? Vertonen de verschillende taaldomeinen veel interne variatie in saillantie? Naar de relatie tussen de perceptie van taalvariatie en taaldomein werd al onderzoek verricht. Hier willen we specifiek nagaan hoe het gesteld is met de perceptie van supraregionale taalvariatie in Vlaanderen.
- Tot slot willen we ook achterhalen of er interpersoonlijke variatie is in de opgemerkte kenmerken. Daarbij bekijken we in het bijzonder of de onafhankelijke variabele *regionale spreiding* een invloed heeft op de perceptie van de informanten: vallen kenmerken die exogeen zijn aan het taalgebied van de informant meer op dan kenmerken die endogeen zijn? Er wordt wel eens geponeerd dat een variabele vooral saillant is voor sprekers die ze zelf niet gebruiken (Preston 2010a; Van Bree 2000). Door de saillantie van bepaalde variabelen te koppelen aan de regionale herkomst van de informanten willen we een beter zicht krijgen op de relatie tussen eigen taalgebruik en saillantie. De potentiële invloeden van leeftijd en sekse worden hier niet behandeld.

3 Onderzoeksopzet

De opzet van deze studie is hoofdzakelijk kwalitatief van aard, en bestaat uit een interview waarbij we door middel van een free-responsetechniek een inzicht wilden krijgen in de kennis en de attitudes van taalgebruikers met betrekking tot de Vlaamse taalsituatie. Dat leverde

enerzijds inzichten in de globale perceptie en categorisering van de Vlaamse taalsituatie door de informanten, gegevens die we op een *kwantitatieve* manier hebben geanalyseerd (Lybaert 2012). Anderzijds kregen we door de interviews ook een beeld van welke kenmerken opvallend zijn voor de informanten en door hoeveel informanten die kenmerken werden opgemerkt. Die gegevens lenen zich tot een *kwantitatieve* analyse.

Concreet werden 80 informanten met een verschillend sociaal profiel onderworpen aan een interview van ongeveer 45 minuten waarin 7 geluidsfragmenten ter beoordeling werden voorgelegd. Aan de informanten werd gevraagd welk taalgebruik in de fragmenten werd gesproken en waarop ze hun oordeel baseerden, met andere woorden: op basis van welke kenmerken werd het taalgebruik als standaardtalig, tussentalig of dialectisch beoordeeld. De informanten kregen de zeven geluidsfragmenten telkens twee keer te horen, en kregen tijdens de tweede beluistering de kans om notities te nemen. Om het realiteitsgehalte van het experiment zo hoog mogelijk te houden, hebben we ervoor gekozen om met *natuurlijk* taalgebruik te werken⁵. De meeste fragmenten zijn afkomstig uit het *Corpus Gesproken Nederlands* (CGN) en zijn gesproken in een tussentaal⁶ of in Algemeen Nederlands. Één fragment is afkomstig uit de televisieserie *Thuis*, omdat we ook geacteerde tussentaal wilden betrekken bij het onderzoek. De uiteindelijke selectie kwam tot stand na bespreking met een aantal collega's met een verschillende regionale herkomst. Een overzicht van de fragmenten wordt gegeven in tabel 1.

Fragment	Titel	Taalgebruik
----------	-------	-------------

⁵ De keuze voor natuurlijk taalgebruik had tot gevolg dat we niet in de hand hadden hoe vaak een bepaald taalverschijnsel in het stimulusmateriaal voorkwam, waardoor de theoretische kans bestond dat de frequentie van een verschijnsel in het stimulusmateriaal de saillantie ervan zou kunnen beïnvloeden (zie bijvoorbeeld Bybee 2001; Chambers 1998; Hinskens 1993; Phillips 2006; Rys 2007; Taeldeman 2006a). Op de relatie tussen frequentie en saillantie werd echter ook al kritiek geuit. Tegenargumenten werden onder meer gegeven door Kerswill & Williams (2002), Labov e.a. (2006) en Van Bree (1990), wat aangeeft dat de invloed van frequentie op saillantie niet zonder meer vaststaat.

⁶ Een fragment werd als tussentaal gecategoriseerd wanneer het op het vlak van uitspraak vooral afweek van de standaardtaal door dialectkenmerken die zich in vrij grote gebieden manifesteren (bijvoorbeeld de Brabantse scherpe uitspraak van de korte *i* en *u*), en wanneer het weinig strikt lokale dialectismen bevatte (Rys & Taeldeman 2007). Daarnaast komen in de fragmenten ook nog een aantal typische morfologische en syntactische niet-standaardtaligheden voor (vb. gebruik van *ge* of *gij*, adnominale flexievormen op *-n*, diminutiefvormen op *-ke*). De woordenschat in de tussentaalfragmenten is doorgaans informeel, maar echte dialectwoorden werden niet gebruikt.

<i>Fbrtt1</i> ⁷	Istanbul	Brabantse tussentaal
<i>Fwvtt</i>	Zingen	West-Vlaamse tussentaal
<i>Fbrtt2</i>	Hondentoonstelling	(lichte) Brabantse tussentaal
<i>Flitt</i>	Fuif	Limburgse tussentaal
<i>Fovtt</i>	Joker	Oost-Vlaamse tussentaal
<i>Fovst</i>	Lezen	Standaardtaal
<i>Fbrsp</i>	Nieuwjaarscadeau	(Brabants gekleurde) tussentaal

Tabel 1: Overzicht van de fragmenten

De 80 geïnterviewde informanten variëren in leeftijd, regio en sekse: een groep informanten geboren tussen 1988 en 1991 (op moment van interview tussen 19 en 23 jaar) en een groep die geboren is tussen 1961 en 1970 (op moment van interview tussen 41 en 50 jaar)⁸; alle informanten zijn afkomstig uit Vlaanderen, evenredig verdeeld over 4 dialectgebieden (Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Brabant (=Antwerpen + Vlaams-Brabant) en Limburg); sekseverdeling 50/50. De factor opleidingsniveau werd constant gehouden: de hoogopgeleide, niet taalkundig geschoolde Vlaming staat centraal⁹.

Voor de analyse werden alle talige kenmerken waarover de informanten een uitspraak deden, samengebracht in een tabel. Soortgelijke uitspraken werden gegroepeerd en waar mogelijk werd aan de vermelde kenmerken een taalkundige benaming gegeven. Zo werd de wegval van de h-klank bij het begin van een woord bijvoorbeeld *h-apocope* genoemd. De kenmerken werden gegroepeerd per taaldomein. De uitspraken van de informanten werden opgedeeld in uitspraken over woordenschat, morfosyntaxis en uitspraak. Onder de categorie *uitspraak* vallen opmerkingen over het (aan- of afwezige) accent van de spreker, de articulatie, het tempo en de zinsintonatie. De opmerkingen bij de verschillende fragmenten werden samengenomen, maar in de figuren blijft wel steeds zichtbaar in welke fragmenten we de specifieke taalverschijnselen kunnen aantreffen of bij welke fragmenten de

⁷ F staat voor *fragment*; de volgende twee letters staan voor de regionale herkomst van de spreker: ov = Oost-Vlaanderen, wv = West-Vlaanderen, br = Brabant, li = Limburg; de laatste twee letters staan voor het soort taalgebruik dat gesproken wordt: tt = tussentaal, st = standaardtaal, sp = sooptaal, i.e. geacteerde tussentaal uit een soap. De term *sooptaal* werd hier dus niet als een synoniem gebruikt voor tussentaal, zoals de term Soapvlaams (Geraerts e.a. 1999).

⁸ We willen met dit onderzoek focussen op de inzichten en attitudes van de jongere generaties Vlamingen, die via school en media voldoende in contact zijn gekomen met standaardtaal.

⁹ Zie Lybaert (2012) voor een uitgebreidere toelichting en motivatie van de methodologie.

taalverschijnselen werd vermeld. Waar mogelijk werd met bivariate significantietests nagegaan of er verschillen waren in het antwoordpatroon van de vier bevroegde regio's. Voor de statistische vergelijking van de vier verschillende regio's werd de Kruskal-Wallistoets gebruikt zodat we nadien door middel van post-hoc tests konden nagaan welke regionale verschillen significant waren.

4 Resultaten

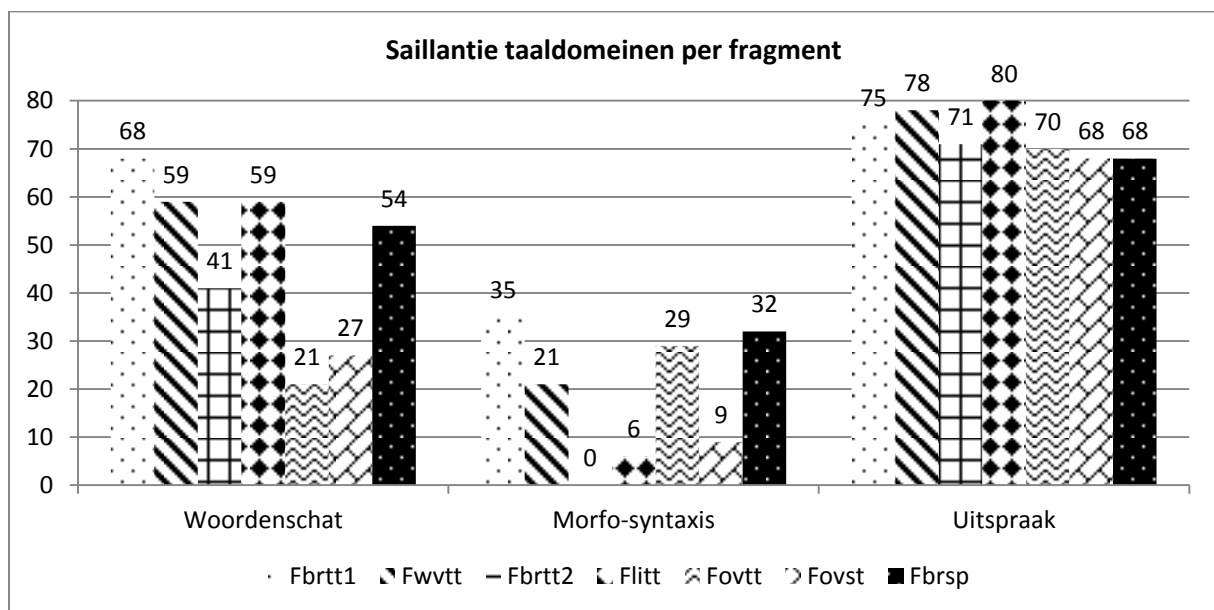
Voor de bespreking van de onderzoeksresultaten richten we ons op de saillantie van de verschillende taaldomeinen: (1) welke domeinen werden in het algemeen het vaakst vermeld door de informanten en (2) welke specifieke kenmerken *binnen* die domeinen werden door de informanten vermeld? We vergelijken de domeinen morfosyntaxis, woordenschat en uitspraak. Het domein van de *woordenschat* omvat alle standaardtalige of niet-standaardtalige woorden waar door de informanten naar verwezen werd; ook tussenwerpsels en stopwoorden maken daar deel van uit. Het persoonlijk voornaamwoord (vb. *ge* of *gij*) werd ook opgenomen onder woordenschat omdat het persoonlijk voornaamwoord vaak door de informanten genoemd werd als een voorbeeld van een dialectisch (*ge*, *gij*) of standaardtalig (*je*, *jij*) woord. Het gaat voor de informanten niet (meer) om een verbuiging of vervoeging van een bepaalde vorm: aan de vorm van een woord zelf verandert niets. Het domein *morfosyntaxis* omvat enerzijds morfologische kenmerken waarbij wel iets aan de woordvorm verandert (vb. standaardtalige en niet-standaardtalige diminutieven, enclitische pronomina, adnominale flexie), en anderzijds syntactische kenmerken die betrekking hebben op de zinsbouw. Het domein *uitspraak* bevat alle vermeldingen van hoe woorden uitgesproken worden. Dat domein wordt hier opgesplitst in *accent*, i.e. de regionale of standaardtalige uitspraak van de klanken; *articulatie*, i.e. het al dan niet laten wegvallen van klanken; en *tempo en intonatie*, respectievelijk verwijzend naar het spreektempo en de zinsintonatie.

4.1 Algemene vergelijking van de taaldomeinen

Als we de antwoorden van de informanten bij de 7 stimulusfragmenten samennemen, vallen een aantal significante verschillen op tussen de taaldomeinen. De domeinen woordenschat en uitspraak zijn significant saillantier dan het domein morfosyntaxis (Kruskal-Wallis $p < 0.001$):

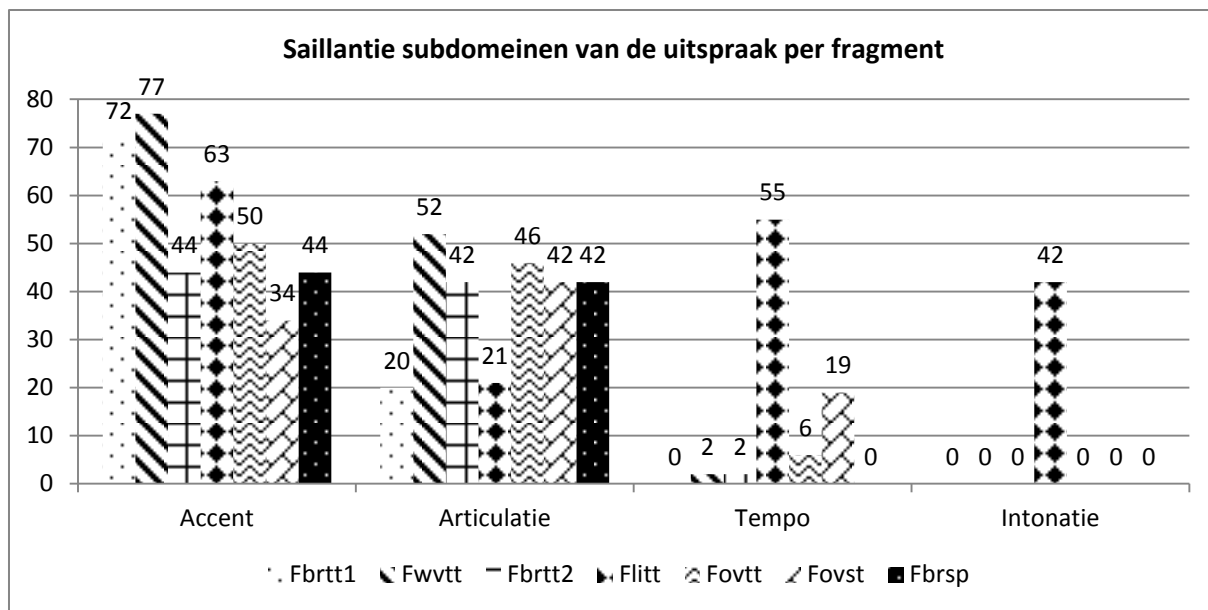
woordenschat en uitspraak kwamen bij alle informanten (één of meerdere keren) aan bod; naar het domein morfosyntaxis werd door 62 van de 80 informanten minstens één keer (77,50%) verwezen. Ook binnen het domein van de uitspraak vallen significante frequentieverschillen op (Kruskal-Wallis $p < 0.001$)¹⁰. Door de informanten werd het vaakst verwezen naar (de aan- of afwezigheid van een) regionaal accent: alle informanten hadden het minstens één keer over het accent van de spreker of over specifieke kenmerken van dat accent ($n=80$, 100,00%). Door 76 informanten (95,00%) werd één of meerdere keren over articulatie gesproken. Het spreektempo en vooral de intonatie kwamen minder vaak aan bod: over het spreektempo werd door 61 informanten (of 76,25%) gesproken, over intonatie door 42 informanten (of 52,50%).

Als we de saillantie bij de individuele fragmenten vergelijken, zien we dat bij elk van de fragmenten door de informanten het vaakst werd gesproken over de uitspraak (cf. figuur 2). Per fragment werd door minstens 68 informanten (85,00%) en maximaal 80 informanten (100,00%) gesproken over de uitspraak, met een gemiddelde van 73 informanten per fragment (91,08%). Het laagste aantal informanten had het over morfosyntaxis: minimaal 0 informanten, maximaal 35 informanten (43,75%) per fragment, met een gemiddelde van 19 informanten per fragment (23,21%). De woordenschat ligt daar tussenin: tussen 21 (26,25%) en 68 informanten (85,00%) per fragment, met een gemiddelde van 47 informanten (58,75%) per fragment.

Figuur 1: Saillantie taaldomeinen per fragment

¹⁰ Post-hoc-tests tonen aan dat enkel het verschil tussen articulatie en accent niet significant is.

Figuur 2: Saillantie subdomeinen van de uitspraak per fragment

Binnen het domein van de uitspraak werd gemiddeld het minst over intonatie gesproken, omdat de intonatie enkel bij het Limburgse fragment ter sprake kwam ($m=6,00$; 7,50%). Ook het spreektempo kwam het vaakst aan bod bij het Limburgse fragment, maar werd ook bij een aantal andere fragmenten aangehaald. Het gemiddelde ligt daar iets hoger ($m=12$; 15,00%). Naar de articulatie werd minimaal door 20 informanten (25,00%), maximaal door 52 informanten (65,00%) en gemiddeld door 37,86 informanten (47,32%) per fragment verwezen. Het vaakst hadden de informanten het over het accent: minimaal door 34 informanten (42,50%), maximaal door 77 informanten (96,25%) en gemiddeld door 54,86 informanten (68,58%) per fragment. Dat regionaal accent voor het Nederlands een saillant domein is, merkten ook Grondelaers & Van Hout (2010: 222) al op.

4.2 Kenmerken per taaldomein

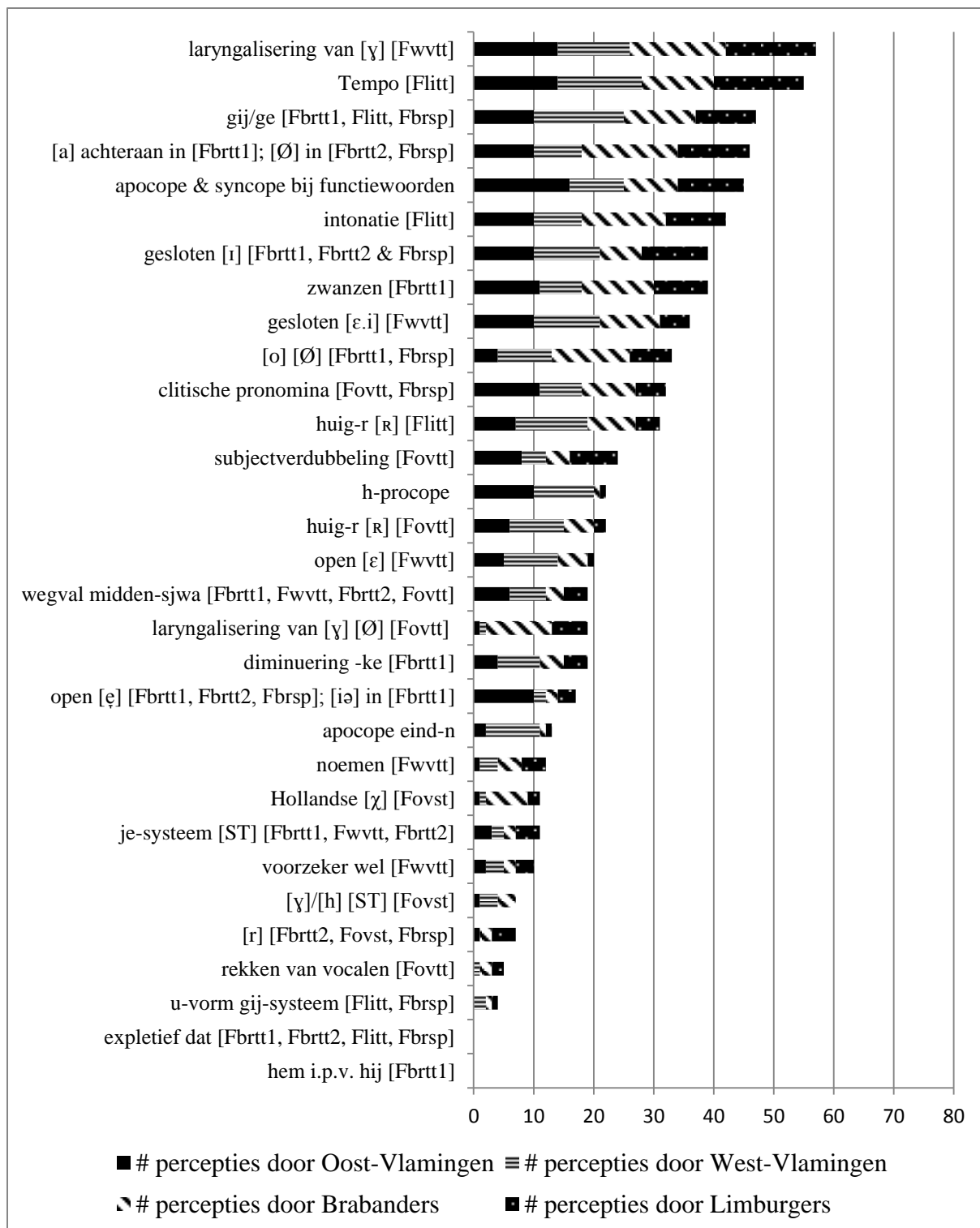
Nu we de taaldomeinen in het algemeen vergeleken hebben, gaan we in op een aantal specifieke kenmerken binnen de verschillende domeinen. De saillantie van de behandelde kenmerken wordt gevisualiseerd in figuur 3. In de figuur en in de beschrijving werd zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de geijkte wetenschappelijke benamingen voor specifieke taalverschijnselen. Een voorbeeld: een informant heeft het over de [ɛ.i]-klank in het West-Vlaamse fragment en over hoe die klank niet-standaardtalig en regionaal klinkt. Uit onze

analyse van het fragment blijkt dat de [ɛ.i]-klank meer gesloten uitgesproken wordt dan in de standaardtaal¹¹. Dit kenmerk noemen we in de tabellen dan “gesloten [ɛ.i]-klank”, ook al hebben de informanten die term nooit zelf in de mond genomen. Een taalkundige benaming is niet altijd mogelijk, want de informanten verwijzen ook vaak naar kenmerken die in de praktijk standaardtalig uitgesproken werden in het fragment. Kenmerken die de informanten als niet-standaardtalig of regionaal beschouwen, maar die in principe standaardtaal zijn, werden gevolgd door het symbool [Ø]. Soms verwezen de informanten ook naar klanken die hen standaardtalig in de oren klonken, als ondersteuning voor het idee dat in een specifiek fragment standaardtaal werd gesproken. Die klanken werden gevolgd door het symbool [ST]. Bij alle kenmerken werd aangegeven in welke fragmenten ze voorkwamen en/of ze vermeld werden door de informanten. Kenmerken die niet gevolgd worden door fragmentcodes, kwamen in alle fragmenten voor.

We maken bij de bespreking enkel een opdeling in standaardtalige en niet-standaardtalige kenmerken. De niet-standaardtalige kenmerken werden niet verder opgesplitst in dialectische en tussentalige kenmerken, omdat de informanten dat onderscheid zelf niet altijd maakten in hun categorisering¹². We behandelen eerst een aantal woordenschatkenmerken, vervolgens een paar morfosyntactische kenmerken en we ronden af met de uitspraak. Per kenmerk bestuderen we eventuele regionale saillantieverschillen.

¹¹ De fragmenten werden getranscribeerd en geanalyseerd door de fonoloog Kathy Rys, in samenwerking met de onderzoeker en haar promotor.

¹² Sommige informanten maakten wel een onderscheid, maar beschouwden de dialectische en tussentalige kenmerken allemaal als niet-standaardtalig.

Figuur 3: Overzicht van de behandelde kenmerken

4.2.1 Woordenschat

Zoals vermeld, verwijzen alle informanten tijdens de interviews minstens één keer naar de woordenschat van de sprekers, met verschillende niveaus van nauwkeurigheid. Soms hadden de informanten het over de woordenschat in het algemeen, soms over bepaalde (standaardtalige en niet-standaardtalige) woorden. Een aantal specifieke gevallen komt hier aan bod.

Het opvallendste niet-standaardtalige woord, dat het vaakst vermeld werd door de informanten, is *zwanzen*, een woord dat één keer voorkwam in het Brabantse fragment *Fbrtt1* en dat met 39 attestaties (48,75%) door bijna de helft van de informanten werd opgemerkt en werd beschouwd als regionaal taalgebruik. Daarna volgen *noemen* (gebruikt in de betekenis van ‘heten’) (n=12; 15%) en *voorzeker wel* (n=10; 12,5%), twee woorden die elk één keer voorkwamen in het West-Vlaamse fragment *Fwvtt*. Alle andere woorden werden minder dan 10 keer opgemerkt. Naast niet-standaardtalige woorden, kwamen ook een aantal standaardtalige woorden aan bod (vb. *frequent*, *potentiële*, *classificaties*), maar die werden doorgaans minder vaak vermeld. Er werd door de informanten vooral gesproken over woordenschat die afwijkt van de standaardtaal en minder over standaardtalige woorden. Bij geen van de vermelde woorden werden overigens significante regionale saillantiever schillen waargenomen.

Ook de pronomina *je*¹³, *ge/gij*, *u* en *hem* werden bij de categorie woordenschat ondergebracht. Zoals eerder vermeld beschouwen we het pronominaal systeem hier als een woordenschatverschijnsel omdat we tijdens de interviews de indruk kregen dat de informanten de pronomina zelf ook beschouwden als typische standaardtalige of niet-standaardtalige woorden, dit in tegenstelling tot taalkundigen die de pronomina als een morfosyntactisch verschijnsel categoriseren (zie bijvoorbeeld De Caluwe 2006; Taeldeman 2008). De *ge*- en *gij*-vorm van het *gij*-systeem¹⁴ kwamen in totaal 12 keer voor in het stimulusmateriaal (*Fbrtt1*: n=4, *Flitt*: n=3, *Fbrsp*: n=5) en werden door 47 informanten (58,75%) vermeld. Het gaat dus om een relatief saillant taalverschijnsel. De saillantie van dit specifieke kenmerk wordt wellicht door een aantal factoren in de hand gewerkt. Zo is het *gij*-pronomen voor taalkundigen “een van de duidelijkste exponenten van het (tussentalige) Vlaamse Nederlands” (Vandekerckhove 2004: 981), en dat is misschien ook voor leken het geval. Wat de opvallendheid van de *gij*-vorm ook in de hand kan hebben gewerkt, is het feit

¹³ Het pronomen *jij* kwam niet voor in het stimulusmateriaal.

¹⁴ We hebben het hier enkel over de *ge*-vorm en de *gij*-vorm en niet over de *u*-vorm. De *u*-vorm, die objectsvorm is in het *gij*-paradigma, maakt ook deel uit van het *gij*-systeem maar werd aanzienlijk minder opgemerkt. Deze vorm komt later aan bod.

dat de als vreemd aangevoelde *je/jij*-vormen decennialang gepropageerd zijn in onderwijs en media (Van Hoof & Jaspers 2012), waardoor de pronomina een sjibbolet-karakter zouden kunnen hebben gekregen. Bij een vergelijking van de verschillende regio's valt op dat de *gij*-vorm 10 keer werd opgemerkt door Oost-Vlamingen, 10 keer door Limburgers, 12 keer door Brabanders en 15 keer door West-Vlamingen. De West-Vlamingen lijken zich dus iets sterker bewust te zijn van het kenmerk, al is dat regioverschil niet significant.

Het pronomen *je*, dat zowel deel uitmaakt van de standaardtaal als van verschillende West-Vlaamse dialecten, was minder saillant. Het kwam in totaal 12 keer voor in het stimulusmateriaal (*Fwvtt*: n=9, *Fbrtt1*: n=1, *Fbrtt2*: n=2) en werd door 11 informanten vermeld, zonder opvallende regionale verschillen. De niet-standaardtalig gebruikte pronomina *hem* (i.p.v. *hij* in onderwerpspositie van de 3de persoon) en *u* (informele objectsvorm in het *gij*-paradigma), die respectievelijk 1 keer (*Fbrtt1*: n=1) en 5 keer (*Fbrtt1*: n=1, *Fbrsp*: n=4) voorkomen in het stimulusmateriaal, werden nog minder vaak vermeld door de informanten (*hem*: n=0; *u*: n=4).

De informanten hebben tot slot ook vaak gesproken over wat we hier tussenwerpsels en stopwoorden¹⁵ (i.e. op zichzelf staande uitingen, meestal ter nabootsing van geluiden of als gevoelsuiting; woordjes die men te pas en te onpas bezigt als tussenvoegsel in een gesprek) noemen. De woorden binnen deze categorie werden door 57,50% van de informanten één of meerdere keren vermeld en werden beschouwd als niet-standaardtalig. Op de verschillende tussenwerpsels en stopwoorden die werden herkend, gaan we hier niet dieper in.

4.2.2 Morfosyntaxis

Binnen het domein morfosyntaxis werden alle opmerkingen over de zinsbouw en over de woordbouw opgenomen. Opnieuw werd door de informanten vooral aandacht besteed aan afwijkingen van de standaardtaal. We bespreken hier een aantal gevallen.

De enclitische pronomina *-(d)e/-(t)e*¹⁶ (vb. [mudə] 'moet je') kwamen in 2 fragmenten in totaal 3 keer voor (*Fovtt*: n=2; *Fbrsp*: n=1) en werden van de morfosyntactische kenmerken het vaakst opgemerkt door de informanten (n=32, 40%). Het kenmerk werd iets vaker vermeld door Oost-Vlamingen (n=11) en Brabanders (n=9) dan door West-Vlamingen (n=7)

¹⁵ De vaakst vermelde tussenwerpsels en stopwoorden waren *he* bij *Flitt* (n=21), *zo* bij *Flitt* (n=18), *ze* bij *Fbrsp* (n=12), *he* bij *Fbrsp* (n=9) en *eah* bij *Fovst* (n=7).

¹⁶ De clitische vormen *-de* en *-te* zijn doffe vormen van het oorspronkelijk enkelvoudig persoonlijke voornaamwoord *du*, een vorm die niet tot de standaardtaal behoort.

en Limburgers (n=5), maar die regionale verschillen zijn niet significant. Wat de productie van het verschijnsel betreft, geldt dat de enclitische pronomina *-(d)e/-(t)e* in de dialecten enkel voorkomen in gebieden waarin het *gij*-systeem wordt gebruikt, nl. in Oost-Vlaanderen, Brabant, Limburg en in het zuidoosten van West-Vlaanderen (De Schutter 1989: 19; Vandekerckhove 2004: 988). Het lijkt echter niet zo te zijn dat dit kenmerk het vaakst opgemerkt werd door informanten uit West-Vlaanderen, die dus uit een regio afkomstig zijn waarin het kenmerk het minst voorkomt. Meer nog: als we kijken naar het Oost-Vlaamse fragment (*Fovtt*) waarin het kenmerk voorkomt, dan zien we dat het kenmerk significant vaker opgemerkt werd door Oost-Vlaamse informanten (Oost-Vlaanderen: n=8; West-Vlaanderen: n=2; Brabant: n=3; Limburg: n=1; Kruskal-Wallis $p=0.19$)¹⁷. Als we de saillantie van het kenmerk in *Fovtt* (n=14) en *Fbrsp* (n=24) vergelijken, valt overigens een tendens op waarbij het enclitische pronomina voor de informanten vaker opviel in het sooptaalfragment *Fbrsp* dan in het Oost-Vlaamse tussentaalfragment *Fovtt* ($\chi^2=3.45$, $df=1$, $p=0.06$). Dat verschil valt wellicht te verklaren door het verschil in saillantie van de specifieke vormen die in die fragmenten voorkwamen. In het Oost-Vlaamse fragment *Fovtt* kwamen enclitische vormen op het achtervoegsel *-de* voor, terwijl in het Brabantse sooptaalfragment *Fbrsp* een enclitische vorm op *-te* voorkwam. Het achtervoegsel *-te* zou dus saillantier kunnen zijn dan het achtervoegsel *-de*; maar ook het woord dat voorafgaat aan het enclitische pronomina zal wellicht de saillantie van het verschijnsel beïnvloeden (*moede* ‘moet je’ vs. *wete* ‘weet je’). Het saillantieverval in de twee fragmenten levert ook interessante inzichten op over de relatie tussen de frequentie van een verschijnsel in een fragment en de saillantie ervan: in *Fovtt* kwamen twee enclitische vormen voor, terwijl er in *Fbrsp* slechts één vorm voorkwam. Dat toont aan dat andere factoren een sterkere invloed hebben op de saillantie van een kenmerk dan de frequentie van het taalverschijnsel in het stimulusmateriaal.

Een ander saillant morfologisch verschijnsel is subjectverdubbeling (n=24; 30%), een kenmerk dat slechts één keer voorkomt (*Fovtt1*: n=1; *dan had 'k ik gezegd*). Het kenmerk werd twee keer zo vaak opgemerkt door Limburgers en Oost-Vlamingen (n=8) als door West-Vlamingen en informanten uit Brabant (n=4), regionale verschillen die echter opnieuw niet significant zijn. Er lijkt geen doorzichtige relatie te zijn met de productie van het verschijnsel: subjectverdubbeling komt in alle Vlaamse dialecten voor, maar in het Limburgs in beperktere mate (zie onder meer Barbiers e.a. 2005; De Vogelaer 2005; Taeldeman 2008). Even frequent

¹⁷ Post-hoc-tests tonen aan dat enkel het verschil tussen de Oost-Vlaamse en de Limburgse informanten significant is ($p=0.02$); tussen de West-Vlaamse en de Oost-Vlaamse informanten is wel een tendens waarneembaar ($p=0.079$).

aanwezig in het corpus (*Fbrtt1*: n=1) en bijna net zo vaak opgemerkt door de informanten zijn diminutieven op *-ke* (*kostumeke*). Die werden door 19 informanten vermeld, iets vaker door West-Vlamingen (n=7) dan door informanten uit de andere regio's (Oost-Vlaanderen: n=4; Brabant: n=4; Limburg: n=4). Diminutieven op *-ke* komen overal in Vlaanderen voor, behalve in de westelijke en noordelijke dialecten van het West-Vlaamse dialectgebied, waar de *je*-vormen nog in gebruik zijn (De Schutter e.a. 2005; Devos & Vandekerckhove 2005: 62-67; Taeldeman 2008; Vandekerckhove 2002). Net als bij het gebruik van *ge/gij* zou hier dus sprake kunnen zijn van een omgekeerd evenredig verband met de productie van het verschijnsel, al zijn de regionale verschillen hier niet significant.

Een syntactisch kenmerk dat helemaal niet werd opgemerkt is het *expletief dat* (*ge merkt dat wel aan de mensen of dat ze gefotografeerd willen worden*). Hoewel dat kenmerk in vier verschillende stimulusfragmenten voorkwam (*Fbrtt1*: n=1; *Fbrtt2*: n=1; *Flitt1*: n=1; *Fbrsp*: n=1), werd het kenmerk geen enkele keer vermeld door de informanten, wellicht omdat die er zich niet van bewust zijn dat dit kenmerk niet standaardtalig is. Dit kenmerk komt in zowat alle dialecten in Vlaanderen voor (Barbiers e.a. 2005) en volgens Taeldeman (2008: 36) heeft het expletief *dat* ook een stabiele plaats veroverd in de tussentaal van taalgebruikers uit alle Vlaamse regio's.

4.2.3 Uitspraak

Het laatste taaldomein dat aan bod komt, is de uitspraak. Per subdomein - accent, articulatie, tempo en intonatie – bespreken we de belangrijkste resultaten.

Accent

Het eerste subdomein van de uitspraak dat aan bod komt, is accent. Door de informanten werd vaak naar specifieke klanken verwezen. De informanten hadden het echter significant vaker over klanken die volgens hen niet-standaardtalig waren dan over klanken die ze standaardtalig vonden: 78 van de 80 informanten (97.50%) hadden het één of meerdere keren over niet-standaardtalige klanken en 14 informanten (17.50%) over standaardtalige klanken ($\chi^2=104,76$, $df=1$, $p<0.001$). Als we daarnaast ook kijken naar het aantal individuele vermeldingen van niet-standaardtalige en standaardtalige klanken, valt op dat 553 keer gesproken werd over een niet-standaardtalige klank en slechts 15 keer over een klank die volgens de informanten standaardtalig was. Er werd door de informanten overigens ook significant vaker over vocalen

dan over consonanten gesproken: 78 van de 80 informanten (97.50%) verwezen één of meerdere keren naar een vocaal en 69 informanten (86.25%) naar een consonant ($\chi^2=6.78$, $df=1$, $p=0.009$). Als we het aantal individuele vermeldingen van vocalen en consonanten vergelijken, valt op dat 393 keer gesproken werd over een vocaal en 175 keer over een consonant. We bespreken eerst een aantal vocalen en vervolgens een aantal consonanten.

De frequentst opgemerkte vocaal is de [a]-klank die in het Brabantse fragment *Fbrtt1* erg naar achteren werd uitgesproken, zoals in [ja:r] ('jaar'). Hoewel deze vocaal slechts in één van de fragmenten ook effectief voorkwam (in *Fbrtt1*: $n=5$), werd het kenmerk in totaal 46 keer (57,50%) vermeld door de informanten bij de drie Brabantse fragmenten *Fbrtt1*, *Fbrtt2*, *Fbrsp*¹⁸. We zien een tendens waarbij het kenmerk het vaakst vermeld werd door Brabanders zelf (Oost-Vlaanderen: $n=10$; West-Vlaanderen $n=8$; Brabant: $n=16$; Limburg $n=12$; Kruskal-Wallis: $p=0.07$). Iets minder saillant is de [ɪ] die in de Brabantse fragmenten erg gesloten uitgesproken werd, zoals in [danɪk] ('dan ik'). De gesloten [ɪ] treffen we in het stimulusmateriaal in de drie Brabantse fragmenten aan (*Fbrtt1*: $n=8$; *Fbrtt2*: $n=4$; *Fbrsp*: $n=4$) en werd in totaal door 39 informanten vermeld (48,75%). De klank werd iets minder vermeld door Brabantse informanten ($n=7$) dan door Oost-Vlamingen ($n=10$), West-Vlamingen ($n=11$) en Limburgers ($n=11$), maar dat verschil is niet significant.

Eveneens saillant is de [ɛ.i]-klank die in het West-Vlaamse fragment erg gesloten uitgesproken werd, zoals in [brejdəl] ('Breydel'). Die klank kwam niet vaak voor in het stimulusmateriaal (*Fwvtt*: $n=4$), maar werd toch door 36 informanten (45,00%) opgemerkt. Als we de verschillende regio's vergelijken, zien we een tendens waarbij dit kenmerk het minst werd vermeld door Limburgers en vaker door informanten uit de andere regio's (Oost-Vlaanderen: $n=10$, West-Vlaanderen: $n=11$, Brabant: $n=11$, Limburg: $n=4$; Kruskal-Wallis: $p=0.079$). Het kenmerk werd zowel door informanten uit regio's met een gesloten [e.ⁱ]-klank (West-Vlaanderen) als door informanten uit regio's met een open [ɛ.ⁱ] (Brabant) vaak vermeld, en er lijkt dus niet echt een doorzichtige relatie met het endogene of exogene karakter van het kenmerk te bestaan.

33 informanten (41,25%) wezen bij de Brabantse fragmenten *Fbrtt1* en *Fbrsp* op de regionale uitspraak van de [o]-klank in die fragmenten. Opvallend is dat deze klank in deze fragmenten standaardtalig werd uitgesproken. Het kenmerk werd het vaakst opgemerkt door informanten uit het Brabantse dialectgebied zelf en significant minder vaak door informanten uit andere regio's (Oost-Vlaanderen: $n=4$, West-Vlaanderen: $n=9$, Brabant: $n=13$, Limburg:

¹⁸ We moeten echter opmerken dat velair vocalisme van de [a.]-klank vrij algemeen voorkomt in de Belgisch-Nederlandse dialecten (Goossens e.a. 2000).

n=7; Kruskal-Wallis: $p=0.033^{19}$). Misschien laten de informanten zich voor dit kenmerk leiden door hun metatalige voorkennis en is dit voor de Brabanders een soort sjibbolet van hun eigen dialect? De mogelijkheid bestaat echter ook dat Brabanders zodanig gewoon zijn aan hun eigen regionale [o]-klank dat ze die klank als norm beschouwen en de standaardtalige [o]-klank in het stimulusmateriaal als afwijkend horen. De open [ɛ], een kenmerk dat 12 keer voorkwam in het West-Vlaamse fragment *Fwvtt* (vb. [vɛrtə], ‘verte’), werd dan weer in totaal door 20 informanten (25%) vermeld. Het kenmerk werd het vaakst opgemerkt door West-Vlamingen, iets minder door Oost-Vlamingen en Brabanders en significant minder door Limburgers (Oost-Vlaanderen: n=5, West-Vlaanderen: n=9, Brabant: n=5, Limburg: n=1; Kruskal-Wallis: $p=0.038^{20}$).

In de Brabantse fragmenten *Fbrtt1*, *Fbrtt2* en *Fbrsp* werd de [e] af en toe meer open uitgesproken als [ɛ] (vb. [χəfɔtəɣrafɛ:rt], ‘gefotografeerd’) (*Fbrtt1*: n=2; *Fbrtt2*: n=2; *Fbrsp*: n=6) en in *Fbrtt1* werd de [e]-klank ook twee keer als [i^ə] uitgesproken (vb. [dli^ən], ‘alleen’). De [e]-klank werd bij de Brabantse fragmenten door 17 informanten vermeld en werd significant meer door Oost-Vlamingen opgemerkt dan door informanten uit de andere regio’s (Oost-Vlaanderen: n=10, West-Vlaanderen: n=2, Brabant: n=2, Limburg: n=3; Kruskal-Wallis: $p=0.004^{21}$). In de Brabantse fragmenten (*Fbrtt1*, *Fbrtt2*, *Fbrsp*) treffen we tot slot verschillende woorden aan waarin klanken langer uitgesproken werden dan in de standaardtaal. Dit kenmerk – dat in totaal slechts door 10 informanten werd vermeld – werd vooral opgemerkt door West-Vlamingen en het minst door Brabanders zelf, al zijn de regionale verschillen niet significant (Oost-Vlaanderen: n=2, West-Vlaanderen: n=5, Brabant: n=1, Limburg: n=2). Toch kunnen we ons de vraag stellen of dit kenmerk misschien iets meer opvalt bij West-Vlamingen omdat zij minder onder Brabantse invloed staan dan Limburgers en Oost-Vlamingen (zie bijvoorbeeld Vandekerckhove & Nobels 2010; Willemys 2008)?

Bij de consonanten bespreken we twee specifieke gevallen die door een aanzienlijk deel van de informanten vermeld werden. De vaakst opgemerkte consonant was de West-Vlaamse laryngalisering van [ɣ] (n=57) (vb. [hihantis], ‘gigantisch’), een klank die verschillende keren voorkwam in het West-Vlaamse fragment *Fwvtt* (*Fwvtt*: n=15). Dit kenmerk wordt als hét sjibbolet beschouwd van het West-Vlaams, hoewel het ook in delen van Oost-Vlaanderen aangetroffen wordt (Devos & Vandekerckhove 2005: 41). Het werd bij

¹⁹ Aan de hand van een *pairwise comparison* kunnen we zien dat enkel het verschil tussen Brabant en Oost-Vlaanderen significant is ($p=0.024$).

²⁰ Kruskal-Wallis pairwise comparison: West-Vlaanderen vs. Limburg: $p=0.022$

²¹ Pairwise comparisons Kruskal-Wallis: West-Vlaanderen vs. Oost-Vlaanderen: $p=0.013$; Brabant vs. Oost-Vlaanderen: $p=0.013$; Limburg vs. Oost-Vlaanderen: $p=0.043$.

Fwvtt iets vaker aangehaald door Brabanders en Limburgers dan door Oost-Vlamingen en West-Vlamingen, zonder significante regionale verschillen (Oost-Vlaanderen: n=14, West-Vlaanderen n=12, Brabant: n=16, Limburg: n=15). Opmerkelijk is dat dit “g/h-probleem” ook 19 keer werd aangehaald bij het Oost-Vlaamse fragment *Fovtt* en dat het daar significant vaker werd vermeld door de Brabantse en Limburgse informanten dan door de West- en Oost-Vlaamse informanten (Oost-Vlaanderen: n=1, West-Vlaanderen n=1, Brabant: n=11, Limburg: n=6; Kruskal-Wallis: $p < 0.001$)²². Uit de taalkundige analyse van de fragmenten viel echter op dat in het Oost-Vlaamse fragment de [ɣ]-klank wel degelijk als velaire [ɣ] uitgesproken werd, maar wel minder geprononceerd dan in de Brabantse en Limburgse fragmenten. Voor informanten uit Brabant en Limburg, die zelf een meer uitgesproken [ɣ]-klank hebben, valt dit kenmerk significant meer op dan voor informanten uit West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen. Wanneer laryngalisering in sterke mate voorkomt, valt het kenmerk dus voor alle informanten op; wanneer er sprake is van een minder sterke laryngalisering wordt het kenmerk enkel opgemerkt door informanten die uit regio’s afkomstig zijn waarin dit kenmerk niet voorkomt.

Dat de [ɣ]-klank op zich relatief saillant is, merken we doordat sommige informanten [ɣ] ook opmerken wanneer die volgens hen standaardtalig (n=7) uitgesproken werd of wanneer de [ɣ]-klank in het standaardtalige fragment *Fovst* “Hollands”²³ getint was en dus uvulair werd uitgesproken als [χ] (n=11). Opvallend bij die “Hollandse [χ]” is dat het opnieuw in hoofdzaak Brabanders zijn die erop wijzen (n=7) (Oost-Vlaanderen: n=1, West-Vlaanderen n=1, Brabant: n=7, Limburg: n=2; Kruskal-Wallis: $p = 0.016$).

Nog een kenmerk dat vrij frequent werd opgemerkt, is de huig-r. Dit kenmerk kwam voor in het Oost-Vlaamse *Fovtt* en het Limburgse fragment *Flitt* (*Fovtt*: n=20; *Flitt*: n=20) en werd bij het Limburgse fragment door 31 informanten opgemerkt (Oost-Vlaanderen: n=7; West-Vlaanderen: n=12; Brabant: n=8; Limburg: n=4) en bij het Oost-Vlaamse fragment door 22 informanten (Oost-Vlaanderen: n=6; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=5; Limburg: n=2). De informanten beschouwen de huig-r als regionaal. Dit kenmerk werd bij beide fragmenten samen het minst vaak vermeld door Limburgers, die afkomstig zijn uit een regio waarin het kenmerk frequent voorkomt (Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=13; Brabant:

²² Enkel het verschil tussen Brabant enerzijds en West- en Oost-Vlaanderen anderzijds is significant: Kruskal-Wallis pairwise comparisons: Brabant vs. Oost-Vlaanderen: $p = 0.001$; Brabant-West-Vlaanderen: $p = 0.00$.

²³ De informanten geven letterlijk aan dat het volgens hen gaat om een [χ]-klank die *Hollands* klinkt.

n=11; Limburg: n=4; Kruskal-Wallis: $p=0.031^{24}$). Door de informanten werd ook op de r-klank gewezen wanneer die volgens hen standaardtalig werd uitgesproken als een tongpunt-r: 7 informanten haalden bij één van de fragmenten de tongpunt-r aan. Het gaat hier net iets vaker over Limburgers die zelf in hun omgeving vaak een huig-r zouden horen, maar de regionale verschillen zijn niet significant (Oost-Vlaanderen: n=1; West-Vlaanderen: n=0; Brabant: n=2; Limburg: n=4).

Articulatie

Over het algemeen werd ook heel vaak gesproken over articulatie. De meeste informanten gaan ervan uit dat, zodra er klanken wegvallen, een woord niet langer als volledig standaardtalig kan worden beschouwd²⁵, een tendens die door Radden (2001) ook al werd vastgesteld. Concreet verwezen 69 informanten (86,25%) naar de wegval van klanken in het algemeen of naar de wegval van een bepaalde klank in het bijzonder als kenmerk van niet-standaardtalig taalgebruik, en daarnaast haalden ook 33 informanten (41,25%) het samentrekken van woorden aan. Hoewel een aantal van deze kenmerken (bijvoorbeeld h-procope, apocope en syncope bij korte functiewoordjes) vaak voorkomt in tussentaal en in de dialecten, komen ze ook voor in de informele standaardtaal van heel wat Vlamingen en ook in het informele taalgebruik van Nederlanders (Barbiers e.a. 2005; De Caluwe 2006: 21; De Vogelaer 2008).

Het vaakst werd door de informanten verwezen naar apocopes en syncoptes bij functiewoordjes (vb. *da* i.p.v. *dat*), doorgaans door specifieke woorden te vermelden waarin dit reductieverschijnsel optrad. Dit kenmerk is in het hele Vlaamse dialect- en tussentaallandschap waarneembaar (Rys & Taeldeman 2007; Timmermans 2010). Het kenmerk werd het vaakst door Oost-Vlamingen opgemerkt, iets minder vaak door Limburgers en het minst door Brabanders en West-Vlamingen (Oost-Vlaanderen: n=16; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=9; Limburg: n=11; Kruskal-Wallis: $p=0.087$).

Een relatief saillant articulatieverschijnsel is ook de h-procope (n=22), een kenmerk dat 42 keer voorkwam in het stimulusmateriaal, verspreid over de 7 fragmenten. Dit kenmerk werd significant vaker vermeld door West-Vlamingen en Oost-Vlamingen dan door mensen

²⁴ Wanneer we de verschillende regio's onderling met elkaar vergelijken, dan valt op dat enkel het verschil tussen West-Vlaanderen en Limburg significant is (Kruskal-Wallis pairwise comparison West-Vlaanderen vs. Limburg: $p=0.028$).

²⁵ Zie ook Finegan & Biber (2001: 242 e.v.), die stellen dat formeel taalgebruik vaak wordt geassocieerd met de eigenschap *elaborated*, terwijl informeel taalgebruik *economic* is.

uit Brabant en Limburg (Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=10; Brabant: n=1, Limburg: n=1, Kruskal-Wallis: $p < 0.001$). De h-procope is een kenmerk dat in de dialecten niet algemeen Vlaams is. In grote delen van Limburg²⁶ en in een oostelijk deel van de provincie Antwerpen wordt de *h* in de dialecten nog uitgesproken (De Wulf e.a. 2005: 431-433); dit kenmerk komt echter wel in de tussentaal van sprekers uit alle regio's voor, maar minder vaak in Limburg (zie onderzoek van Van Laere 2003) en ook in het stimulusmateriaal voor dit onderzoek komt het kenmerk in alle fragmenten voor. Misschien werd dit kenmerk door informanten uit Brabant en Limburg wel samengenomen met de West- en Oost-Vlaamse laryngalisering van [y] (cf. infra), terwijl het door West- en Oost-Vlamingen als een losstaand verschijnsel beschouwd werd. Veel Brabantse en Limburgse informanten hadden het immers over de g/h-problematiek.

Twee met elkaar verwante verschijnselen zijn de wegval van de sjwa in *-en* en de wegval van de eind-*n* in *-en*. De eerste reductie werd door 19 informanten opgemerkt, de tweede door 13 informanten. Bij de wegval van de sjwa treffen we geen regionale perceptieverschillen aan; het kenmerk werd door informanten in alle regio's ongeveer even vaak opgemerkt (Oost-Vlaanderen: n=6; West-Vlaanderen: n=6; Brabant: n=3; Limburg: n=4). Dat is niet het geval voor de wegval van de eind-*n*; dit verschijnsel werd significant vaker opgemerkt door West-Vlamingen dan door informanten uit de andere regio's (Oost-Vlaanderen: n=2; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=1; Limburg: n=1; Kruskal-Wallis: $p = 0.001$ ²⁷). Dit regionale saillantverschil kan te maken hebben met een productieverval: de wegval van de eind-*n* is exogeen in het West-Vlaams²⁸, maar komt wel (in mindere of meerdere mate) in de andere dialectgebieden voor. Informanten bij wie het kenmerk endogeen is, merken het kenmerk wellicht niet op omdat het standaardtaalig is, waardoor het ook nooit voorwerp van 'correctie' of 'terechtwijzing' is geweest tijdens de schoolloopbaan.

Tempo en intonatie

Door de informanten werd ook aandacht besteed aan het spreektempo (n=55) en aan de intonatie (n=42), en dit vooral bij het Limburgse fragment *Flitt*. Dat spreektempo en intonatie net bij dat fragment vaak werden vermeld, is helemaal niet verwonderlijk. Een van de

²⁶ Een aantal Limburgse steden kennen het verschijnsel h-procope wel.

²⁷ Kruskal-Wallis pairwise comparisons: Brabant vs. Oost-Vlaanderen: $p = 0.004$; Limburg vs. Oost-Vlaanderen: $p = 0.004$; West-Vlaanderen vs. Oost-Vlaanderen: $p = 0.017$.

²⁸ In het West-Vlaams en delen van Oost-Vlaanderen verdwijnt de sjwa uit de *-en* en blijft de eind-*n* behouden (Devos & Vandekerckhove 2005: 42).

kenmerken die traditioneel geassocieerd worden met het taalgebruik van Limburgers is dat ze traag zouden praten²⁹ of dat ze zouden zingen bij het spreken, een indruk die te verklaren is door het systeem van twee toonaccenten in de Limburgse dialecten (Belemans & Keulen 2004: 31). Er lijken geen significante regionale verschillen te zijn in de perceptie; ook Limburgers zelf lijken vaak te wijzen op het spreektempo en de intonatie in het Limburgse fragment.

5 Algemene tendensen

In dit perceptie-experiment kwamen een aantal interessante tendensen naar voren die de relativiteit van saillantie benadrukken. Achtereenvolgens bespreken we focus van de informanten, het verband tussen saillantie en taalinterne factoren, en het verband tussen saillantie en de regionale herkomst van de informanten.

5.1 Focus van de informanten

Tijdens de interviews werd aan de informanten gevraagd om te beargumenteren *waarom* het taalgebruik in een bepaald fragment bijvoorbeeld standaardtaal, dialect, tussentaal is, vertrekkend van hun eigen oordeel over dat fragment. Als de informant het taalgebruik zelf als tussentaal benoemt, dan werd dus aan die informant gevraagd waarom hij/zij dat label gebruikte, en niet waarom het volgens hem/haar afweek van de standaardtaal. Door uit te gaan van het eigen oordeel van de informanten over het taalgebruik in de fragmenten en door aan de informanten te vragen om dat oordeel te staven aan de hand van kenmerken, wilden we vermijden dat we de informanten in hun antwoorden a priori in een “standaardtalige” dan wel “dialectische” richting zouden sturen³⁰.

Uit de analyse van de resultaten kwam heel opvallend naar voren dat de informanten bijna uitsluitend aandacht hadden voor *afwijkingen van* de standaardtaal en niet voor *gelijkenissen met* die standaardtaal. Opmerkingen over standaardtalige kenmerken in de

²⁹ In de praktijk wordt in het Limburgse fragment *Flitt* in vergelijking met de andere fragmenten relatief traag gesproken. Enkel in het standaardtalige fragment wordt trager gesproken dan in het Limburgse.

³⁰ We moeten wel opmerken dat de interviewsituatie zelf, waarbij de informanten worden geïnterviewd door iemand die Taal- en Letterkunde gestudeerd heeft, een invloed kan hebben op de aard van de antwoorden van de informanten.

fragmenten waren veel minder talrijk dan opmerkingen over niet-standaardtalige kenmerken. Het is wel zo dat er weinig ‘zuiver’ standaardtalige fragmenten te horen waren, maar de tussentalige fragmenten deelden zowel kenmerken met de dialecten als met de standaardtaal en de informanten leken zich bijna uitsluitend te focussen op de niet-standaardtalige kenmerken in de tussentaalfragmenten. Misschien vinden de informanten het wel gewoon moeilijker om op standaardtalige kenmerken te wijzen. Milroy (1999: 174) toonde voor het Engels immers aan dat taalgebruikers het moeilijk vinden om taalgebruik ‘zonder accent’ te beschrijven, en dat ze niet goed kunnen specificeren waarom een bepaald soort taalgebruik accentloos of standaardtalig is. Standaardtalig taalgebruik is te omschrijven als dat wat overblijft als je alle niet-standaardtalige kenmerken wegneemt, en vanuit dat opzicht hoeft het dan ook niet te verbazen dat de taalgebruikers zich het vaakst baseren op wat van de standaardtaal afwijkt.

5.2 Taalinterne factoren

In verschillende studies werd al een link gelegd tussen saillantie en taaldomein. Sommige taaldomeinen in het taalsysteem zouden algemeen gesproken een hogere graad van bewustzijn teweegbrengen dan andere (Silverstein 1981; Van Bree 1990, 2000). In deze studie valt op dat de meeste uitspraken werden gedaan over de woordenschat en de uitspraak, terwijl morfologische en syntactische kenmerken doorgaans minder aan bod kwamen, een tendens die ook bij Van Bree zichtbaar was. Daaruit zouden we kunnen afleiden dat morfologie en syntaxis over het algemeen minder opvallen dan woordenschat en uitspraak. Dat bepaalde categorieën van het taalsysteem meer opvallen dan andere hoeft ook niet te verbazen. Het is bijvoorbeeld niet verwonderlijk dat de informanten zich zo sterk op accent baseren om taalgebruik te beoordelen want in theorie kan de uitspraak van elk woord afwijken van of overeenstemmen met de standaardtaal, en is er dus een hoog variatiepotentieel.

Toch zijn de kenmerken binnen de verschillende taaldomeinen niet allemaal even saillant. Zo stelde Van Bree (1990: 204) in een syntactisch onderzoek naar taalbewustzijn en taalverandering dat er ook *binnen* de taaldomeinen nogal wat variatie kan voorkomen en dat het ene kenmerk saillantier is dan het andere, waardoor het moeilijk wordt om uitspraken te doen over de taaldomeinen in het algemeen. Die stelling wordt bevestigd in deze studie wanneer we de saillantie van de individuele kenmerken vergelijken. Binnen de verschillende domeinen waren er immers significante saillantieverschillen. Zo werd binnen het

uitspraakdomein bijvoorbeeld significant vaker verwezen naar het subdomein regionaal accent dan naar spreektempo en intonatie, en ook wanneer we kijken naar de vermelde klanken van het regionaal accent zien we regionale verschillen. Er waren significant meer informanten die tijdens het interview naar vocalen verwezen dan naar consonanten, en er waren ook sterke saillantiever verschillen bij de vocalen en de consonanten onderling. Zo was de gesloten [ɪ]-klank in de Brabantse fragmenten bijvoorbeeld significant saillantier dan de open of dialectische [e]-klank in die Brabantse fragmenten. Hetzelfde geldt voor alle andere taaldomeinen. Eenzelfde kenmerk is zelfs niet in alle verschijningsvormen even saillant; zo werd de vorm *wete* met enclitische *-te* vaker opgemerkt dan *moede* met enclitische *-de*.

5.3 Regionale herkomst van de informanten

In §4 hebben we naast een vergelijking van de saillantie van de verschillende kenmerken ook aandacht besteed aan de relatie tussen de regionale verspreiding van een kenmerk en de regionale herkomst van de informanten die die kenmerken vermelden. We hebben ons daarbij systematisch afgevraagd of de saillantie van een kenmerk verschillend is voor taalgebruikers die kenmerken vaak horen in de regio waarin ze zijn opgegroeid en ze misschien zelf ook produceren, dan voor taalgebruikers die uit een andere regio afkomstig zijn. Bijvoorbeeld: valt de West-Vlaamse laryngalisering van [ɣ] meer op voor West-Vlamingen zelf dan voor informanten uit andere regio's? Op die manier wilden we nagaan of informanten exogene kenmerken gemakkelijker percipieerden dan endogene kenmerken (Preston 2010a, 2010b, 2011; Sibata 1971; Van Bree 2000). Zoals we al hebben aangekaart, moeten we daarbij opmerken dat een factor als "zelf gebruiken" een moeilijk operationaliseerbare factor was. De focus in dit onderzoek ligt op taalperceptie en niet op taalproductie, dus het taalgebruik van de informanten zelf werd niet bestudeerd. Voor deze relatie hebben we enkel gekeken naar de gebieden waarin een bepaald dialectkenmerk voorkomt en of de informanten ook in één van die gebieden opgegroeid zijn. We bestudeerden dus veeleer de relatie tussen het taalgebruik in de ruimtelijke omgeving van de informant en de perceptie van dat taalgebruik. De focus lag daarbij op ruimere dialectgebieden (vb. het West-Vlaamse dialectgebied) en niet op het niveau van het lokale dialect, omdat in de fragmenten hoofdzakelijk vanuit geografisch perspectief 'grootschaligere' dialectkenmerken aan bod kwamen.

De kenmerken die in deze studie aan bod zijn gekomen, kunnen we op basis van de regionale herkomst van de informanten uitsplitsen in verschillende categorieën:

- **Autosillante kenmerken:** kenmerken die *het meest* opgemerkt worden door informanten die opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen (en die de kenmerken eventueel ook zelf gebruiken).
- **Heterosillante kenmerken:** kenmerken die *het meest* opgemerkt worden door informanten die NIET opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen (en die de kenmerken dus ook zelf normaal gezien niet gebruiken).
- **Kenmerken waarbij perceptie niet gelinkt is aan exogeniteit of endogeniteit:** kenmerken die vaker opgemerkt worden voor de ene regio dan voor de andere, maar waarbij er geen doorzichtig verband is met het regionale voorkomen van de kenmerken.
- **Disillante kenmerken:** kenmerken die zowel opgemerkt worden door informanten die opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen als door informanten bij wie dat niet het geval is.
- **Niet-sillante kenmerken:** kenmerken die niet opgemerkt worden (i.e. kenmerken die door minder dan 10 informanten werden opgemerkt).

We moeten daarbij opmerken dat we saillantie zien als een gradeerbaar en relatief verschijnsel en dat talige kenmerken niet op zich saillant of niet saillant kunnen worden genoemd, maar dat altijd zijn in vergelijking met andere kenmerken. Hier zijn we ervan uitgegaan dat kenmerken die door minder dan 10 van de 80 informanten opgemerkt werden, niet-saillant zijn in vergelijking met de andere kenmerken, een ondergrens die vrij arbitrair werd vastgelegd. Saillante kenmerken zijn die die door 10 of meer informanten werden opgemerkt. Binnen wat wij saillante kenmerken noemen, zijn er dus ook nog saillantieverschillen waarneembaar.

Bij elk kenmerk werden significantietests gebruikt om eventuele regionale verschillen aan het licht te brengen en om de kenmerken in een bepaalde categorie onder te brengen. Om een kenmerk in één van de eerste drie categorieën (i.e. die waarvoor regionale patronen in de perceptie waar te nemen zijn) onder te brengen, moesten er significante regionale verschillen zijn ($p < 0.05$) of tendensen ($0.05 < p < 0.10$). Wanneer dat niet het geval was, maar een kenmerk toch saillant was (i.e. door 10 of meer informanten opgemerkt), werd het in de categorie met disillante kenmerken ondergebracht. Tabel 2 geeft een overzicht van de kenmerken die in dit onderzoek aan bod zijn gekomen, opgedeeld in de verschillende categorieën. Per categorie werden de kenmerken gerangschikt van meer naar minder saillant en werd tussen haken

weergegeven hoe vaak het kenmerk in totaal werd opgemerkt. De niet-saillante kenmerken werden niet in de tabel opgenomen.

Autosaillant	Heterosaillant	Kenmerken waarbij perceptie niet gelinkt is aan exogeniteit of endogeniteit	Disaillant
<p>= kenmerken die <i>het meest</i> opgemerkt worden door informanten die opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen (en die de kenmerken eventueel ook zelf gebruiken).</p> <p>Significante verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> enclitische pronomina [<i>Fovtt</i>] (n=14): Oost-Vlaanderen: n=8 ; West-Vlaanderen: n=2 ; Brabant: n=3 ; Limburg: n=1 [o] [Ø] [<i>Fbrtt1, Fbrsp</i>] (n=33): Oost-Vlaanderen: n=4; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=13; Limburg: n=7 open [ε] [<i>Fwvtt</i>] (n=20): Oost-Vlaanderen: n=2; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=5; Limburg: n=1 <p>Tendensen</p> <ul style="list-style-type: none"> [a] achteraan [<i>Fbrtt1</i>]; [Ø] in [<i>Fbrtt2, Fbrsp</i>] (n=46): Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=8; Brabant: n=16; Limburg: n=12 	<p>= kenmerken die <i>het meest</i> opgemerkt worden door informanten die NIET opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen (en die de kenmerken dus ook zelf normaal gezien niet gebruiken).</p> <p>Significante verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> huig-r [R] [<i>Flitt</i>] (n=31): Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=13; Brabant: n=11; Limburg: n=4 laryngalisering van [γ] [Ø] [<i>Fovtt</i>] (n=19): Oost-Vlaanderen: n=1; West-Vlaanderen: n=1; Brabant: n=11; Limburg: n=6 apocope eind-n (n=13): Oost-Vlaanderen: n=2; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=1; Limburg: n=1 Hollandse [χ] [<i>Fovst</i>] (n=11): Oost-Vlaanderen: n=1; West-Vlaanderen: n=1; Brabant: n=7; Limburg: n=2 	<p>= kenmerken die vaker opgemerkt worden voor de ene regio dan voor de andere, maar waarbij er geen doorzichtig verband is met het regionale voorkomen van de kenmerken.</p> <p>Significante verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> a je i.p.v. als je [<i>Fwvtt</i>] (n=23): Oost-Vlaanderen: n=8; West-Vlaanderen: n=6; Brabant: n=6; Limburg: n=3 h-procope (n=22): Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=10; Brabant: n=1; Limburg: n=1 dialectische [e] [<i>Fbrtt1</i>] (n=17): Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=2; Brabant: n=2; Limburg: n=3 <p>Tendensen</p> <ul style="list-style-type: none"> apocope & syncope bij functiewoorden (n=45): Oost-Vlaanderen: n=16; West-Vlaanderen: n=9; Brabant: n=9; Limburg: n=11 gesloten [ε.i] [<i>Fwvtt</i>] (n=36): Oost-Vlaanderen: n=10; West-Vlaanderen: n=11; Brabant: n=11; Limburg: n=4 	<p>= kenmerken die zowel opgemerkt worden door informanten die opgegroeid zijn in een regio waarin de kenmerken voorkomen als door informanten bij wie dat niet het geval is.</p> <ul style="list-style-type: none"> laryngalisering van [γ] [<i>Fwvtt</i>] (n=57) <i>gij/ge</i>-vorm van <i>gij</i>-systeem [<i>Fbrtt1, Flitt, Fbrsp</i>] (n=47) <i>Zwanzen</i> [<i>Fbrtt1</i>] (n=39) gesloten [ɪ] [<i>Fbrtt1, Fbrtt2 & Fbrsp</i>] (n=39) clitische persoonlijke voornaamwoorden <i>-(d)e/-(t)e</i> [<i>Fovtt, Fbrsp</i>] (n=32) subjectverdubbeling [<i>Fovtt</i>] (n=24) diminuering <i>-ke</i> [<i>Fbrtt1</i>] (n=19) wegval midden-sjwa [<i>Fbrtt1, Fwvtt, Fbrtt2, Fovtt</i>] (n=19) <i>Noemen</i> in de betekenis van 'heten' [<i>Fwvtt</i>] (n=12) <i>je</i>-systeem [<i>Fbrtt1, Fwvtt, Fbrtt2</i>] (n=12) <i>Voorzeker wel</i> [<i>Fwvtt</i>] (n=10) rekken van vocalen [<i>Fbrtt1, Fbrtt2, Fbrsp</i>] (n=10)

Tabel 2: Categorieën aan regionale kenmerken

De vraag die we ons bij het bovenstaande kunnen stellen, is of een bepaalde categorie van kenmerken dominant is. Is een kenmerk in het algemeen bijvoorbeeld sneller disaillant dan heterosaillant? Om op die vraag een antwoord te bieden, is het misleidend om vanuit de data in tabel 2 te vertrekken. We hebben in dit artikel namelijk slechts 25 kenmerken besproken van de 41 kenmerken die door de informanten werden vermeld. Wanneer we echter kijken naar *alle* vermelde saillante kenmerken uit het onderzoek, vallen binnen de vier onderscheiden categorieën frequentieverschillen op. In totaal kwamen uit dit perceptie-experiment 4 autosaillante kenmerken (9.76% van de genoemde kenmerken) en 4 heterosaillante kenmerken (9.76%) naar voren; daarnaast waren 25 kenmerken disaillant (60.98%) en waren er 8 kenmerken met regionale perceptieverschillen waarbij perceptie niet gelinkt is aan exogeniteit of endogeniteit (19.51%). Bij 39.02% van de gevallen (de autosaillante kenmerken, heterosaillante kenmerken en de kenmerken waarbij perceptie niet gelinkt is aan exogeniteit of endogeniteit) is er dus sprake van een significant regionaal verschil in de perceptie van een kenmerk en bij 60.98% van de kenmerken (de disaillante kenmerken) is dat niet het geval. Uiteraard betekent de afwezigheid van een significant verschil niet noodzakelijk dat er in werkelijkheid geen relevant verschil is, maar deze data lijken toch te impliceren dat van alle kenmerken die de informanten vermeld hebben, een kenmerk het vaakst disaillant is (One-sample χ^2 : $p < 0.001$). Tegen onze verwachtingen in is het bij de kenmerken waarbij de regionale herkomst wel een rol speelt niet zo dat endogene kenmerken consequent minder saillant zijn dan exogene kenmerken. Van de 16 kenmerken waarbij de regionale herkomst een invloed heeft, zijn er immers slechts 4 heterosaillant. Bij de meeste kenmerken waarbij er sprake is van regionale perceptieverschillen, lijken die verschillen zelfs niet gelinkt te kunnen worden aan de endogeniteit of de exogeniteit van een kenmerk. We kunnen in ieder geval concluderen dat de regionale herkomst van de informanten mee bepalend is voor de perceptie en saillantie van talige kenmerken³¹, maar dat die regionale herkomst niet op elk kenmerk inwerkt en wanneer die er wel op inwerkt, gebeurt dat niet bij elk kenmerk op dezelfde manier. We mogen dus niet alle saillante kenmerken over één kam scheren en moeten verschillende categorieën onderscheiden.

³¹ Het feit dat er regionale verschillen zijn in de perceptie van de informanten is een punt dat ook al werd aangetoond door Grondelaers & Van Hout (2011a: 221) en waarin Vlamingen lijken te verschillen van Nederlanders. Grondelaers & Van Hout (2011a) zien de aanwezigheid van regionale verschillen in de percepties als een argument om te stellen dat regionale accentvariatie niet in het Standaardnederlands van Vlamingen geïntegreerd is (terwijl dat voor Nederland wel het geval zou zijn).

We kunnen ons tot slot nog afvragen hoe bovenvermelde categorisering in onder meer autosaillante, heterosaillante en niet-saillante kenmerken zich verhoudt tot de typologieën van onder meer Schirmunski (1930), Trudgill (1986), Labov (1972) en Taeldeman (2006b). Zijn het nu net de kenmerken die uit dit perceptie-experiment naar vormen komen als (auto/hetero/di)saillant, die ook door Schirmunski (1930) of Taeldeman (2006b) gecategoriseerd zouden worden als *primair* of *secundair*, of door Labov (1972) als *stereotypes*? In feite is het niet mogelijk om die vergelijking te maken, want de indeling in verschillende categorieën van saillante kenmerken werd gemaakt op basis van perceptuele data en bij Schirmunski (1930), Labov (1972) en Taeldeman (2006b) werden andere criteria gehanteerd. Schirmunski, Labov en Taeldeman nemen naast graad van opvallendheid namelijk ook nog heel wat andere factoren in overweging³².

6 Afrondende beschouwingen

In deze bijdrage zijn we uitgegaan van het idee dat saillantie een nuttig concept is om inzicht te krijgen in taalverandering (Labov 1972; Schirmunski 1930; Trudgill 1986), maar dat de focus binnen saillantieonderzoek tot nu toe te sterk ligt op de vraag *of* een kenmerk saillant is of niet en dat daarbij wordt voorbijgegaan aan interpersoonlijke variatie in saillantie. Door middel van een perceptieonderzoek naar taalvariatie in Vlaanderen wilden we onderzoeken of saillantie misschien veeleer een relatief gegeven is, dat onder meer in verband staat met het taaldomein waarbinnen de kenmerken te situeren zijn en met het profiel van de persoon die een kenmerk percipieert. We hebben daarvoor gebruik gemaakt van een experimentele methode, waarbij aan taalgebruikers gevraagd werd welke kenmerken hen opvielen in een aantal standaardtalige en tussentalige stimulusfragmenten. Door middel van een dergelijke

³² Wel kunnen we nagaan in welke mate die criteria van toepassing zijn op de saillante kenmerken. Zijn kenmerken met een klein verspreidingsgebied bijvoorbeeld consequent saillantier dan kenmerken die een groter gebied bestrijken? Het lijkt zo te zijn dat expletief 'dat', een kenmerk dat zo goed als overal in Vlaanderen voorkomt, niet saillant is. Dit kan echter niet gezegd worden voor enclitische pronomina op *-de/-te*, of voor het pronomen *ge/gij*. Deze kenmerken hebben ook een wijd verspreidingsgebied maar zijn wel saillant. Wat de relatie is tussen de vermelde typologieën en de saillantie van een verschijnsel moet nog systematischer bestudeerd worden. In ieder geval is het niet zo dat kenmerken die in dit onderzoek saillant bleken te zijn per definitie ook *stereotypes* zijn (Labov 1972: 314). Het is wel waarschijnlijker dat taalgebruikers *stereotypes* vormen op basis van lokale dialectkenmerken dan op basis van kenmerken die in de meeste varianten van regionale tussentaal voorkomen.

experimentele aanpak wilden we meteen ook één van de grootste valkuilen in saillantieonderzoek omzeilen, met name een circulaire denkwijze (Ghyselen 2011; Kerswill & Williams 2002; Rącz 2013).

Concreet werden aan 80 informanten met verschillend sociaal profiel 7 stimulusfragmenten voorgelegd, waarvan er 6 met natuurlijke gesproken taal afkomstig zijn uit het CGN en 1 afkomstig is uit de televisieserie *Thuis*. Alle fragmenten werden gesproken in regionale varianten van tussentaal of in Algemeen Nederlands. Aan de informanten werd gevraagd welk taalgebruik in de fragmenten werd gesproken en waarop de informanten hun oordeel over dat taalgebruik baseerden, met andere woorden welke varianten en variabelen er opvielen. In Lybaert (2012) werd reeds aandacht besteed aan de kennis en conceptie van de informanten van het taalgebruik in de stimulusfragmenten: wat is Algemeen Nederlands en wat is dialect volgens de informanten en in welke mate is het concept *tussentaal* bekend? In deze bijdrage hebben we bestudeerd welke varianten en variabelen door de informanten vermeld werden, om zo hun oordeel over het taalgebruik te ondersteunen. We hebben bovendien onderzocht of bepaalde taaldomeinen saillanter waren dan andere, en of er een verband was tussen de onafhankelijke variabele “regionale herkomst van de informanten” en de regio waarin de gepercipieerde kenmerken voorkomen.

We konden concluderen dat er sterke saillantieverschillen zijn *tussen* de bestudeerde taaldomeinen. Door de informanten werd het meest gesproken over uitspraak en woordenschat, en minder over morfosyntactische kenmerken. *Binnen* de domeinen waren er echter ook sterke saillantieverschillen: sommige kenmerken werden niet vermeld (vb. expletief *dat*, *hem* in subjectpositie), terwijl andere door een aanzienlijk deel van de informanten werd gerapporteerd (vb. *ge/gij*, woord *zwanzen*, *huig-r*).

Met betrekking tot de regionale herkomst van de informanten stelden we vast dat er regionale verschillen waren in de perceptie en dat we verschillende categorieën van saillante kenmerken kunnen onderscheiden. Van alle kenmerken die de informanten vermeld hebben, zagen we dat er bij de meesten geen invloed was van de regionale herkomst van de spreker. Die kenmerken labelden we als disaillant. Wanneer er wel sprake was van regionale perceptieverschillen, dan leken die in de meeste gevallen niet gelinkt te kunnen worden aan de endogeniteit of de exogeniteit van een kenmerk. Slechts een minderheid van de kenmerken bleek met andere woorden autosaillant of heterosaillant. Het is duidelijk niet zo dat kenmerken die niet voorkomen in het taalgebruik van een informant doorgaans saillanter zijn voor die taalgebruiker dan kenmerken die hij/zij wel zelf gebruikt (dit in tegenstelling tot wat Preston 2010b; Sibata 1971; Van Bree 2000 beweren).

Dit onderzoek heeft duidelijk aangetoond dat er saillantieverschillen zijn tussen de onderzochte taaldomeinen en dat er regionale verschillen zijn in de perceptie van talige variatie. Maar er blijven uiteraard nog verschillende vragen open die verder onderzoek vergen. Aan de hand van deze studie konden we bijvoorbeeld niet opmaken waarom een bepaald kenmerk nu net auto-, hetero- of disaillant is. Ook de relatie tussen de saillantie van een kenmerk en de leeftijd of sekse van een taalgebruiker die het kenmerk percipieert, vormt stof voor vervolgonderzoek.

Bibliografie

- Auer, P., B. Barden, & B. Grosskopf. (1998).** Subjective and objective parameters determining 'salience' in long-term dialect accommodation. *Journal of Sociolinguistics* 2(2): 163-187.
- Barbiers, S., H. Bennis, G. De Vogelaer, M. Devos, & M. Van Der Ham. (2005).** *Syntactische atlas van de Nederlandse dialecten*. Vol. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Belemans, R. & R. Keulen. (2004).** *Taal in stad en land: Belgisch-Limburgs*. Tielt: Lannoo.
- Bybee, J. (2001).** *Phonology and language use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chambers, J. K. (1998).** Dialect acquisition. In P. Trudgill, & J. Cheshire (red.): *The sociolinguistics reader. Multilingualism and variation*, 145-178. Londen: Edward Arnold.
- De Caluwe, J. (2002).** Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen. In J. De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon, V. Mamadouh, R. Soetaert, L. Top, & T. Vallen (red.): *Taalvariatie en taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*, 57-67. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- De Caluwe, J. (2005).** Conflicting language conceptions within the Dutch speaking part of Belgium. In R. Muhr (red.): *Standardvariationen und Sprachideologien in verschiedenen Sprachkulturen der Welt / Standard variations and language ideologies in different language cultures around the world*, 53-58. Frankfurt: Peter Lang Verlag.
- De Caluwe, J. (2006).** Tussentaal als natuurlijke omgangstaal in Vlaanderen. In J. De Caluwe, & M. Devos (red.): *Structuren in talige variatie in Vlaanderen*, 19-34. Gent: Academia Press.
- De Caluwe, J. (2009).** Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen. *Nederlandse Taalkunde* 14: 8-25.
- De Schutter, G. (1989).** *Pronominale clitica in de Nederlandse dialecten*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- De Schutter, G., B. Van Den Berg, T. Goeman, & T. De Jong. (2005).** *Morfologische atlas van de Nederlandse dialecten*. Vol. 1. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- De Vogelaer, G. (2005).** *Subjectmarkering in de Nederlandse en Friese dialecten*. Universiteit Gent, Ongepubliceerd doctoraatsproefschrift.

- De Vogelaer, G. (2008).** *De Nederlandse en Friese subjectmarkeerders: geografie, typologie en diachronie*. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- De Wulf, C., J. Goossens, & J. Taeldeman. (2005).** *Fonologische atlas van de Nederlandse dialecten*. Vol. IV: De consonanten. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Devos, M. & R. Vandekerckhove. (2005).** *Taal in stad en land. West-Vlaams*. Tielt: Lannoo.
- Finegan, E. & D. Biber. (2001).** Register variation and social dialect variation: the Register Axiom. In P. Eckert, & J. Rickford (red.): *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geeraerts, D. (2001).** Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes. *Ons Erfdeel* 44: 337-344.
- Geeraerts, D., S. Grondelaers, & D. Speelman. (1999).** *Convergentie en divergentie in de Nederlandse standaardtaal. Een onderzoek naar kleding- en voetbaltermen*. Amsterdam: Meertens-Instituut.
- Ghyselen, A. (2011).** Structuur en dynamiek van diaglossische taalrepertoria: een pleidooi voor meer empirisch onderzoek. *Studies van de BKL*.
- Goossens, J. (2000).** De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen. *Ons Erfdeel* 43(1): 2-13.
- Goossens, J., J. Taeldeman, & G. Verleyen. (2000).** *Fonologische atlas van de Nederlandse Dialecten*. Vol. II: De Westgermaanse korte vocalen in open lettergreep en III: De Westgermaanse lange vocalen en diftongen. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Grondelaers, S. & R. Van Hout. (2010).** Is Standard Dutch with a regional accent standard or not? Evidence from native speakers' attitudes. *Language Variation and Change* 22: 221-239.
- Grondelaers, S. & R. Van Hout. (2011a).** The standard language situation in the Low Countries: top-down and bottom-up variations on a diaglossic theme. *Journal of Germanic Linguistics* 23(3): 199-243.
- Grondelaers, S. & R. Van Hout. (2011b).** The standard language situation in The Netherlands. In T. Kristiansen, & N. Coupland (red.): *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*, 113-118. Oslo: Novus Press.
- Hay, J. & K. Drager. (2010).** Stuffed toys and speech perception. *Linguistics* 48(4): 865-892.
- Hay, J., A. Nolan, & K. Drager. (2006).** From fush to feesh: Exemplar priming in speech perception. *The linguistic review* 23(3): 351-379.

- Hay, J., P. Warren, & K. Drager. (2010).** Short-term exposure to one dialect affects processing of another. *Language and Speech* 53(4): 447-471.
- Hinskens, F. (1986).** Primaire en secundaire dialectkenmerken. Een onderzoek naar de bruikbaarheid van een vergeten (?) onderscheid. In J. Creten, G. Geerts, & K. Jaspaert (red.): *Werk-in-uitvoering: momentopnamen van de sociolinguïstiek in België en Nederland*, 135-158. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Hinskens, F. (1993).** Dialectnivellering en regiolectvorming. Bevindingen en beschouwingen. *Dialectverlies en regiolectvorming, speciale aflevering van Taal en Tongval* 6: 40-61.
- Hinskens, F. (1996).** *Dialect levelling in Limburg. Structural and sociolinguistic aspects.* Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Hinskens, F., P. Auer, & K. Kerswill. (2005).** The study of dialect convergence and divergence: conceptual and methodological considerations. In P. Auer, F. Hinskens, & P. Kerswill (red.): *Dialect change. The convergence and divergence of dialects in contemporary societies*, 1-48. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jaspers, J. (2001).** Het Vlaamse stigma. Over tussentaal en normativiteit. *Taal en Tongval* 53(2): 129-153.
- Kerswill, K. & A. Williams. (2002).** Salience as an explanatory factor in language change: evidence from dialect levelling in urban England. In M. Jones, & E. Esch (red.): *Language change. The interplay of internal, external and extra-linguistic factors*, 63-94. Berlijn/New York: Mouton de Gruyter.
- Labov, W. (1972).** *Sociolinguistic patterns.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W., S. Ash, M. Baranowski, N. Nagy, M. Ravindranath, & T. Weldon. (2006).** Listeners' sensitivity to the frequency of sociolinguistic variables. *Penn Working Papers in Linguistics* 12(2): 105-129.
- Lybaert, C. (2012).** Hoe percipieert een taalkundige leek het Vlaamse taallandschap? *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LXIV: 123-146.
- Milroy, L. (1999).** Standard English and language ideology in Britain and the United States. In T. Bex, & R. J. Watts (red.): *Standard English. The widening debate*, 173-206. Canada: Routledge.
- Niedzielski, N. A. (1999).** The effect of social information on the perception of sociolinguistic variables. *Journal of Language and Social Psychology* 18(1): 62-85.

- Niedzielski, N. A. & D. Preston. (2007).** Folk pragmatics. In J. Östman, J. Verschueren, & E. Versluys (red.): *Handbook of pragmatics*, 1-12. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Phillips, B. (2006).** *Word frequency and lexical diffusion*. New York: Palgrave Macmillan.
- Plevoets, K. (2008).** *Tussen spreek- en standaardtaal. Een corpusgebaseerd onderzoek naar de situationele, regionale en sociale verspreiding van enkele morfo-syntactische verschijnselen uit het gesproken Belgisch-Nederlands.*, Katholieke Universiteit Leuven, Ongepubliceerd doctoraatsproefschrift.
- Plevoets, K. (2009).** Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen. *Studies van de BKL* 4.
- Plevoets, K. (2012).** Van hetzelfde laken een pak. Verkavelingsvlaams als uiting van status in het nieuwe rijke Vlaanderen. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.): *De manke usurpator - Over Verkavelingsvlaams*, 189-224. Gent: Academia Press.
- Preston, D. (1996).** Whaddyaknow? The modes of folk linguistic awareness. *Language Awareness* 5(1): 40-74.
- Preston, D. (2010a).** Language, people, salience, space: perceptual dialectology and language regard. *Dialectologia* 5: 87-131.
- Preston, D. (2010b).** Variation in language regard. In E. Zeigler, P. Gilles, & J. Scharloth (red.): *Variatio delectat: Empirische Evidenzen und theoretische Passungen sprachlicher Variation (für Klaus J. Mattheier zum 65. Geburtstag)*, 7-27. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Preston, D. (2011).** Methods in (applied) folk linguistics: getting into the minds of the folk. In M. Stegu, & A. Wilton (red.): *AILA Review: Applied folk linguistics*, 15-39. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Rącz, P. (2013).** *Salience in Sociolinguistics*. Berlijn/New York: Mouton De Gruyter.
- Radden, G. (2001).** The folk model of language. *metaphorik.de* 2001(1): 55-86.
- Rys, K. (2007).** *Dialect as a second language: linguistic and non-linguistic factors in secondary dialect acquisition by children and adolescents*. Universiteit Gent, Ongepubliceerd doctoraatsproefschrift.
- Rys, K. & J. Taeldeman. (2007).** Fonologische ingrediënten van Vlaamse tussentaal. In D. Sandra, R. Rymenans, P. Cuvelier, & P. Van Petegem (red.): *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*, 23-34. Gent: Academia Press.
- Schirmunski, V. (1930).** Sprachgeschichte und Siedlungsmundarten. *Germanisch-Romanische Monatschrift* 18: 113-122 & 171-188.

- Sibata, T. (1971).** Consciousness of language norms. In T. Kunihiro, F. Inoue, & D. Long (red.): *Takesi Sibata: Sociolinguistics in Japanese Contexts.*, 371-377. Berlijn/New York: Mouton De Gruyter.
- Silverstein, M. (1981).** The limits of awareness. *Sociolinguistic Working Paper* 84.
- Taeldeman, J. (2006a).** Diepe structureerende factoren onder het Oost-Vlaamse klankoppervlak. *Taal en Tongval* 13: 96-109.
- Taeldeman, J. (2006b).** Polarisation revisited. In F. Hinskens (red.): *Language variation: European perspectives*, 233-248. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Taeldeman, J. (2008).** Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal. *Taal en Tongval* 60(1): 26-50.
- Timmermans, B. (2010).** *Klink klaar. Uitspraak- en intonatiegids voor het Nederlands.* Leuven: Davidsfonds.
- Trudgill, P. (1986).** *Dialects in contact.* Vol. 10. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Van Bree, C. (1990).** De stabiliteit van de syntaxis en andere taalsectoren. Bewustzijn omtrent twintismen bij groepen twenten en uit het westen afkomstige sprekers. *Taal en Tongval* 3: 186-210.
- Van Bree, C. (2000).** Taalbewustzijn, taalverandering en regionale variatie. Een benadering. *Taal en Tongval* 52(1): 22-46.
- Van Gijssel, S., D. Speelman, & D. Geeraerts. (2008).** Style shifting in commercials. *Journal of Pragmatics* 40: 205-226.
- Van Hoof, S. & J. Jaspers. (2012).** Hyperstandaardisering. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 128(2): 97-125.
- Van Laere, A. (2003).** *Tussentaalelementen in de taal van Vlaamse politici.* Universiteit Gent, Ongepubliceerde masterscriptie.
- Vandekerckhove, R. (2002).** Vervlakking op de West-Vlaamse dialectkaart. *Taal en Tongval* 54(24-46).
- Vandekerckhove, R. (2004).** Waar zijn je, jij en jou(w) gebleven? Pronominale aanspreekvorm in het gesproken Nederlands van Vlamingen. In J. De Caluwe, G. De Schutter, M. Devos, & J. Van Keymeulen (red.): *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal*, 981-995. Gent: Academia Press.
- Vandekerckhove, R. (2006).** Chattaal, tienertaal en taalverandering: (sub)standaardiseringsprocessen in Vlaanderen. *Handelingen der Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*: 139-158.

- Vandekerckhove, R. & J. Nobels. (2010).** Code eclecticism: linguistic variation and code alternation in the chat language of Flemish teenagers. *Journal of Sociolinguistics* 14(5): 657-677.
- Verhoeven, J. (2006).** Klanksysteem en prosodie in het Belgisch-Limburgs dialect van Hamont. *Taal en Tongval* 58(2): 230-249.
- Willemys, R. (2007).** De-standardization in the Dutch Language Territory at Large. In C. Fandrych, & R. Salverda (red.): *Standard, Variation und Sprachwandel in germanischen Sprachen / Standard, variation and language change in Germanic languages*, 265-279. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Willemys, R. (2008).** Variëteitenkeuze in de Westhoek. *Taal en Tongval* 60(1): 51-71.